

URIKIMI

II

1925

SISU:

VILL URMIS: VARSSE KOGUST „I“, SEERIA „B“ – LUULETUSED.
AGO JÖGER: KUTSED SÖLVEIGILE – LUULETUS.
VOLDEMAR LOO: KAKS KURBUST – LUULETUSED.
AGO LIIGOLTA: KAKS VAHEAEGA TEEATRIS – DRAAMA.
JUHAN JAİK: SURNUD – LUULETUS.
EDUARD NUKK: SUREV LIBLIK – LUULETUS.
AGO LIIGOLTA: KES TEIE OLETE – NOVELLET.
HENRIK ALLARI: KOLM MINIATYURI NANSYLE – MINIATUURID.
ILMAR REIMAN: VIDEVIKU DIALOOG – ARVURTUSLINE DIALOOG.
HENRIK ALLARI: JUN-EDENO – MINIATUUR.

*

EMAR EME: KULTUURI LOOMING JA NOORSOOLIKUMINE – ARTIKKEL.
KUSTAS: RISTIUSU JA KOMMUNISMI KOSMOPOLITISMIST – VAITLUS.

*

AGO JÖGER: HIIR, SCHITZ, IYRNA EHK SANGA-NIMELINE SABAGATAHT
EHK KIRJANDUSLINE BALAGAN – VESTE.
ED. RIISMAN: „KERGEMEELSED SIÜDISTUSED“ JA ERAPOOLIKUD KAITS-
JAD – VAITLUS.
JOH. SONIN: ÜENÜ EKSKURSIONI PUHUL UNGARI.
NOORSOOLASTE VANAKULTUURI PÆEVAD.
IH-HII: NATUKE KROONIKAT.

*

FELIX VALDMANN: NELI KARRIKATUURI.
JOH. KANGILASKI: LINOOLLÕIGE (EELLEHT).
FERDINAND KASK: KAANE JOONISTUS JA LINOOLKLISCHEED.

«*Informoj*

de Esperanto-Asocio de Estonio»

on ainuke Eestis ilmuv esperantokeelne ajakiri, mis selle hädatarviliku rahvusvahelise abikeele arengusse ja sellega seot üleilmilisse liikumisse suhtub. „Informoj“ leheküljel peegeldub kõige erapooletumalt ka meie kodumaa kultuurliikumine ja sellega seotud nähtused. Mitmekesine kodu- kui ka väljamaa kaastöölise pere kindlustab lehe sisu mitmekülguse. —

«*Literatura Mondo*»

on Budapestis ilmuv rahvusvaheline kirjanduse ja kultuuri ajakiri, mille veerud kogu ilma ja ka Eesti kirjanduse-, kunsti- ja kultuuri elu üle kõige ülevaatlikuma pildi pakuvad.

Tellige need ajakirjad kohe!

Lähemaid teateid ja tellimisi adressil: **Tallinn, postkast 6.**

Joh. Kangilaski

Linoolloige

URUKIVI

MCMXXV

MCMXXV

Vill Urmis.

Värsse kogust „I“, seeria „B“.

7.

Nood roosid
 mis saatsin
 Sulle
täna hommikul,
 on lõigat
puhkeden,
 vaheda mõõgaga,
 mille
 ihus Mulle
 Aeg ise.
Mu pilk silitab
 kylma terast.
Tead ju — silmad
 Mul
 mustad ja himutsejad.
Armastin Sind . . .
 Tuul ja päike
 mängisid
 Mu
 juussalgun.
Su närvilised huuled
 sulesid
 Mu
 silmi.
Blond pää
 avara rinna
 paisuvil lihaseil.
Nyyd aga —
 turban otsale sulet . . .
Ma
 pyydsin kinni
 metsiku hobu . . .

Tead,
 et olen parim
 lassoviskaja
Oma rahva sean!
 . . . hobu on väle
 ja tammub rahutult
Mul aga
 puusal vahe mõök,
 mille
 teritand
 Aeg.

19.

Hellalt hoidsin punast roosi.
 Päev oli palav.
 Kesk Mai.
Sa pidid tulema
 Rendez-vous.
 Kes teab mis synnib sala!
Taeva kumeralt naeratas
 päiksesilm
 kavalalt.
Mõistad?
Nool on last elavaile
 südamesse.
Yhineb veri verega,
 ihu ihuga,
 Mina sinuga.
Tule, tule, tule!
Hellalt hoian punast roosi!

Sinu huulte
 maimahlakusen
 supleb
 alasti kevad.
 Tule, tule, tule!
 Murdub mu huulilt
 roos punane.

27.

2. IV. 23

Täna varastan veel,
 täna varastad veel —
 tunnikese petliku õnne.
 Hommen
 ei paita Sind,
 hommen
 ei häiri Sind
 enam
 Mu
 himutsei pilk.
 Armastin Sind . . .
 Armastan täna veel,
 Armastad täna veel —
 hommen pead kohtama teist.

Täna varastan veel,
 varastad veel!
 Hommen
 sydamen
 kurb.
 Hommen ei enam ole
 Mu pilt
 Su lavval.
 Jääd must maha.
 Kavvaks jääd maha,
 tytarlaps, valge
 loomulikke lokkega,
 kurvakõlalise nimega.
 Miski on sydamen murdud!
 Miski on hingen haige!
 Lähen Sust,
 lähen Sust
 ära.
 Aeg on mööda läind.
 Arm on mööda läind.
 Kaugelle
 maha
 jääb
 igatsusneitsi.

Ago Jõger.

Kutsed Solveigile.

I.

Solveig ootas ja laulis kogu inimea ilusa aja.
 — Kas pean minagi ootama Sind nõnda kaua,
 ootama kuni hääbun kui sireeni kaja? —
 Mu hingen Solveigi onn, mu südamen ta maja,
 ning ootan nii juuren igatsuste pidulaua
 Sind, mu Solveig! Tule ju, saabu ju üle teadmatusraja! —
 Ja täida mu hing oma laulude joaga,
 too oma kurbus ja oma rõõm,
 oma noore ja heldiva südame lõõm —
 muidu tapad mu meelheite vaheda noaga.
 Tule veel enne, kui ruga kerkib roaga
 ning lahtub loodusviinade sõõm,
 enne, kui närbub ma veren rõõm,
 enne, kui hukkub saar Solveigi ootava toaga . . . —

II.

Mu hing on Solveigi onn, mu süda ta maja. —
 Ei tule kuid Solveig, ei laulude hõbese lättega
 täida mind. Ent ootan veelgi ja veel avat kätega
 põletavan janun, — olen ju unistaja. —

Mingi rõõm, igatsus, piin, mingi lummutaja;
 ah kõik, kõik koon vaid selle ja ainsa mõttega:
 Solveig! — Ma ei tea ega tunne muud tõtt, ega
 ka muud õnne ma ei aima, mu jumal ja lohutaja! —

Sinust, Solveig, kõik, mis mu meelin väriseb,
 mind kui kübet kummuli heidab
 ning meeleheitega üleni täidab.
 Igatsus Sinu järele, mis südame koskedest niriseb
 ning mind enesega päästmatult igavesti köidab . . .
 Solveig, Solveig, meeleheide mu võidab! — —

VII - 24.

Voldemar Loo.

Kaks kurbust.

★

Linn uppus loodeneva päikse kiirin,
 ruun raudane tad hoidis silmapiirin
 veel mõne pilgu ja siis hullul kiirul
 tuld ninasõormist paisken tormas
 videvikku — ehha.

Kui unung paistis kõik siin mälestusin
 siis
 mis olnud, mis veel oli, mida ruun sääls
 viis.
 Ent öine jahe kattedeks kõigil laskus . . .
 ja raskelt hinge valgub valu —
 imbub kehha.

Sangaste, 7. 8. 19.

★

Hing aina kurbust imeb enesesse
 kui põld mis põuane sääls vihma,
 kui põld mis põuane
 täis tuhkrut liiva
 kus valgub vesi nagu kerisesse,
 nii hing
 vaid kurbust imeb enesesse.

O hing, kes nukrusest sa oled imet,
 täis joodet kurbust, taeva sinet
 ei kunagi sa näha, tunda suuda —
 nii olen paisul nagu enne —
 vaid varjest piiravist nüüd oled tumet,
 sest nukrus sulle kurbust kui nehtaari
 on jootnud, pand teid igavesti paari.
 Ja hing —
 vaid kurbust imeb enesesse.

Sangaste, 13. 8. 19.

Ago Liigolta.

Kaks vaheaega teatris.

Väike draama.

Juhan Laarik, kadett.
Nelli Haaden, unistuste Illen.

Proua.

Direktor Panno.

Esimene noormees.

Teine noormees.

Teatris vaheaegadel jalutav publikum.

Sinine tuba teatri jalutusruumi kõrval. Massiivne mööbel. Läbi laia ukse näha jalutav publikum.

I.

Proua. Isand Laarik, see on ilus, et tulite. Teie meeldite nii mulle. Teie olete suurepäraline noormees.

Laarik. Tere õhtut, proua. (Suudleb kätt.) Teie olete hurmav naine. Teiega jutlemine on tõsine nauding.

(Nelliga tumm käepigistus. Nelli istub eemale ja vaatleb jalutajaid.)

Proua. Eks Nelli ole ilus? Temal on jumalik kamming.

Laarik. Ent tema juuste värv on mingi ebamäärane blond. Puudub kulla või heledate kaerakörte sarm.

Proua. Aga Nelli nina. Eks ole, isand Laarik? Sarnast nina nagu Nellil ei leia Teie kellegil. See oleks lausa ülekohus, kui Teie ütleks, et kellegil on ilusam nina kui Nellil.

Laarik. Tema silmi võiks võrrelda koera silmega.

Proua. Mis Te räägite, isand Laarik. Nelli silmad on ju haruldaselt ilusad pruunid.

Laarik. (Naeratab) Mõnel koeral on ka kummalised pruunid silmad.

Proua. Nelli on üldse viimasel palju ilusamaks muutunud. Eks ole, isand Laarik?

Laarik. Ma ei räägi vastu.

(Laarik tõuseb, et Nelli juurde astuda. Samal momendil ilmub uksele direktor Panno. Nelli näeb, hüppab ärritatult üles. Direktor Panno vaatab uurivalt, kecrab ümber, läheb.)

Proua. Vabandage, isand Laarik. Nelli tahab mulle midagi öelda.

Nelli. Pidi ta nüüd siia tulema! Jumal, Anna, mis ma teen?

Proua. Ise oled oma tujudega süüdi.

Nelli. Milles siis mina süüdi? Ma ei saa sugugi aru. Ta vastas ju, kui ma ära ütlesin, et ta üksi teatri ei tule. Olen siis mina süüdi, et ta ikkagi tuli?

Proua. Ma ei mõista, miks sa siis Laariku kutse pääle tulid ja veel minu kaasa töid?

Nelli. Tead ju, et mina Laarikuga üksi ei taha olla. Anna, ma lähen räägin Pannoga.

Proua. Mine. Nii on kõige parem. Mõttele midagi välja. Muidu on liig piinlik. Ütle, et kasiino mõnel mõjuval põhjusel ära jäi ja sul ikkagi muud üle ei jäänud kui teatri tulla. (Nelli läheb.)

Proua. Isand Laarik, Nelli peab selle härraga mõned sõnad kõnelema.

Laarik. Nelli on jälle kombineerinud ühe neist situatsioonest, millesse armastab asetada omi austajaid, neid kõiki korraga kokku juhtides, et siis ise naerda. Minul ei paku enam miskit lõbu komöödias kaasa mängida. (Tahab minna.)

Proua. Rahustuge, isand Laarik. See tuli Nellil eneselgi ootamata. Teie teete Nellile ülekohtu nii mõeldes. Asi on järgmine. Isand Panno, nii on selle härra nimi, oli täna minu juures, kus ka parajasti Nelli juhtus olema. Ta kutsus meid mõlemaid teatri, aga et Nellil tänaseks oma ohvitseridega kasiinos väike oleng oli kavatsatud, ütles ta ära. Mina ei arvanud ka kohaseks üksi tulla, teades, et härra Pannol ilma Nellita minuga olemiseks vähemgi huvi puudub. Ta lubas siis ka mitte minna. Ma ei tea miks, aga kui Teie hiljem tänaval vastu tulite ja ütlesite, et õhtul võib olla teatri lähete, jättis Nelli häkki omad ohvitserid ja tahtis minuga tingimata teatri tulla. Tema on ju sageli omad tujud.

Laarik. Aga miks on Nelli nii ärritatud? Siin on rohkem kaalul.

Proua. Ei sugugi, isand Laarik. Aga kujutage omale ette, härra Panno on juba soliid härra, tähtsa asutuse direktor. Ja nüüd ära öelda vanemale inimesele, kellest lugu pead, kellel mõjuv seltskondline seisukoht, et pärast sind noore kadetiga leitakse. Teie olete ju temaga võrreldes poisike, vabandage, et ma nii ütlen, aga ma olen Teile hää emalik sõbranna — on tõesti natuke piinlik.

Laarik. Tean. Olen kuulnud kui Nelli kõneles direktor Pannost aasta tagasi kongressi ajal. Siin on asjal juba pikem püsivus.

Proua. Ei, isand Laarik. Ärge tehke kohe järeldusi. Neid on nii palju, keda Nelli võluda tahab. Teate ju isegi. Isand Laarik, mida rohkem neid on, seda parem Teile. Teie päralt on tulevik. Uskuge mind.

Laarik. Nelli tulevikus, tahate öelda. Lubage, et siin vähe naeran. (Ei naera aga sugugi.) Teie hoolitsete liig palju minu eest. Teie olete vist kõik minu kirjad läbi lugenud ja nüüd võtate asja liig tõsiselt.

Proua. Ja, peaaegu kõik. Teate ju, et Nellil minu ees saladusi ei ole.

Laarik. Ja. Ent Teie võtate asja siiski liig tõsiselt. Laseme olla nagu ta on. Oli kord nii, aga nüüd on mööda. Loodan vähemalt seda. Ehk leidub keegi uus. Näiteks see heleblond, kellest kõrd kõnelesin.

Proua. Isand Laarik, ärge rääkige enesele risti vastu. Ärge katsuge simuleerida huvi kellegi teise vastu, Teist saadakse ikkagi liig kergesti aru. Katsuge olla tõsisem, süvenege oma töösse, kuni Nelli meeleolu muutub — nii on kõige parem.

Laarik. (Kasvava pinevusega ja kibedusega.) Oma töösse? Kas ma küllalt ei ole süvenenud oma unistustesse. See ongi minu töö. Tõesti on aeg saada tõsisemaks, nagu soovitasite, see on reaalsemaks. Kui noormees sõjakooli raske surve all peaaegu meelegehtes kuidagi end mõnesse lõbusasse öösse on visanud ja nii naist vähe tundma õppinud, siis ei rippu ta enam nii unistuste ja ühe küljes.

Proua. Ärge tehke end halvemaks kui olete. (Tuleb Nelli.)

Laarik. Nelli, tead, meie kõnelesime praegu prouaga sinust väga tõsiseid ja sügavaid asju. (Nelli naeratab.)

Nelli. Mida sa kõnelesid?

Laarik. Ma arvasin, et ma riputan kõik omad unistused puie otsa, mõne võib isegi okste külge üles puua, ja lähen siis neid vaatama, kuidas nad külmetavad ja surevad.

Nelli. Kahju vaesekestest. Ma armastan häid unistusi. (Naratab hurmavalt Laarikule.)

Proua. Isand Laarik, teate, ma armastan pööraselt Nellit. Ikka viib ta oma tahtmise läbi, ka siis kui ta seda ei peaks.

Laarik. Kumb siis teist teise mõju all on? Kord ütlesite, et Nelli on Teile väga sõnakuulelik.

Nelli. Ei tea. Mina teen mõnikord ka, mis Anna tahab. (Nelli häkki tõsine ja väsinud.)

Proua. Isand Laarik, eks Nelli ole ilus? (Nelli poseerib hooletult ja nukralt.)

Laarik. (Ei oska midagi paremat öelda.) Sarnases poosis ja.

Nelli. Kas lõpetate maali enne ärasõitu? (Laarik võpatub, et Nelli öelnud temale „Teie“.)

Laarik. Vaevalt. Jääbki vist lõpetamata. Ongi parem. Nii kui nii ei suuda ma seda edasi anda, mis tahan. Ma sõidan ülehommeme hommiku vara. Homme on ülendamine. Siis tarvis koju sõita. Ja siis võib juba iseseisvalt elama hakata.

Proua. Teie tulete ju varsti tagasi?

Laarik. Ei tea, kunas tulen. Ei tea, kas tulen üldse. See oleneb tulevases teenistusest. Ruttu igatahes loota ei ole. (Nellile) Ei taha ära sõita, kuidagi ei taha. Kahju on. (Nelli ei kuula enam. Vahefab pilke noormehega, kes oma kaaslasega vahepääl samasse ruumi istunud. Noormees punastab. Nelli naerab. Laarik näeb seda.)

Nelli. Läheme jalutama.

Laarik. Ei. Siin on parem. Täna on publikumi liig palju. On hää selles sinises ruumis. Päälegi on minul täna viimane õhtu olla koos. Siin võib vabamalt jutleda.

Nelli. Läheme jalutama. (Proua tõuseb esimesena, Laarik viimasena.)

Esimene noormees. Kas nägid? Haruldane iludus. Mina ei ole sarnast veel näinud. On vist kusagilt siia sõitnud, ma ei ole teda varem kunagi näinud. See nägu tegi minusse sügava mulje. Iseäralik. Täiesti uus.

Teine noormees. (kes punastas) Ma ei leia midagi eriskummalist, mis vaimustada võiks. Rohelised riided, kirju rätik õlul — on see mõni maitse? Labane koke-teriv naine.

Esimene noormees. Ma vaatan kuhu ta läks. Tarvis vahetada veel mõned pilgud. Tummalt saab palju öelda. Ehk saab tuttavakski.

Teine noormees. Mine, kui tahad. Mina ei tule. See on liig, esimesele vastutulijale esimese pilgu pääle järele jooksmata hakata. (Esimene noormees läheb. Teine jääb kasvavas rahutuses.)

II.

(Teine noormees, kes punastas, läheb kummaliselt mõtetesse süvenenud. Ei taba kohe ust, kobab kätega nagu pime.)

(Tulevad Nelli, Laarik ja proua.)

Proua. Isand Laarik, kas nägite seda noormeest meie ees teises reas. Noh, sääl mõni tool paremal.

Laarik. Too kõikpõlgava ja tähtsa näoga. Teda teavad ju kõik. Ent ma ei või sallida sarnaseid isikuid. Nad on naeruväärsed. (Nelli naerab.)

Proua. See on Nelli uus huvi. Nelli on nimelt tema sõbrale tema kohta hulga komplimente rääkinud, kindlas usus, et nad edasi räägitakse ja tahtis nüüd järele vaadata, kuidas need mõjunud. Tahtis selle vaheaja temaga minna. Vaevalt sain tema tagasi hoida ja siia tuua.

Nelli. Aga, Anna, kuidas sa võid!

Proua. Rahustu, Nelli. Isand Laarik võib ju seda teada. Meie tunneme ju kõik kolm ühteteist küllalt hästi. Nüüd aga vabandage mind. Ma unustasin peaaegu, et pidin kellegagi kõnelema. Kui ma enne vaheaja lõppu tagasi ei jõua, siis tulen otsekohe saali.

Nelli. Anna, kuhu sa lähed?

Proua. Ma pean seekord. Pärast ütlen, miks. Lase mind minna. (Proua läheb. Vaikus. Laarik näpib vaasis krüsantheemi õisleded üksikult ja pillab põrandale.)

Laarik. Seda tegi ta meeleldi.

Nelli. Kes?

Laarik. Anna, proua Anna. (Vaikus.)

Laarik. Illen, miks vaikime alati, kui jääme kahekesi, kuna olen võinud sulle kirjutada nii palju? Miks on ligidalt kõik hoopis teisiti? Näen, et sina püüad vältida jäämist minuga üksi. Miks olen nagu seotud sinu ligidal? On raske. Eemal on veel raskem.

Nelli. Ah, jäta.

Laarik. Ei, Illen. Ükskord pean jõudma selgusele, pean teadma vähemalt, kuidas olla sinuga. Kord ütled „Teie“, kord „sina“. Sind eemalehoidvat ja lõbusat nähes, ei julge teiste ees öelda „sina“, „Teie“ ei saa ka öelda, kartes kaotada sind kaugemale. Nii ei saa üldse kõneleda. Kuidas jääb sellega?

Nelli. Tee kuidas tahad. (Vaikus.)

Laarik. Tead, Illen, mul on kummaline mõte. Nimelt ma mõtlesin, siin oleme kohas, kus iga minut keegi võib tulla ja meie peame viisakalt üksteisest eemal istuma. Siin võib olla kõnes nagu kirjadeski: kaugel üksteisest. Sellepärast, mõtlesin, võib kõneleda sulle rohkem kui harilikult. Sa ei kuula.

Nelli. Räägi.

Laarik. Olin varem nii saamatu poisike, et parajal momendil suudeldagi ei oskanud. Mäletad seda õhtut ühel talvel Sinu juures. Tulin omavoliliselt ära sõjakoolist, riskeerides kohtu alla langeda. Olin nii täis isemeelset õnne sinu ligidusest. Sa ei lasknud mind minna ja viskasid omad käed mulle kaela. Enneolemata ärevus halvas kõik mu soovid ja jõu. Vaid juba värava juures pimedas haarasin su pää ja suudlesin. Kuid ikka olin veel nii vähe teadvel ümbrusest ja oma tegevusest, et praegugi ei tea, kuhu tabas, kas huultele või ainult palgele see ainus ja viimaseks jäänud suudlus. Kuna neid oleks võinud võtta tol õhtul kümme ja sada. Nüüd olen muutunud, palju muutunud viimase aasta jooksul. (Nelli on määratu kurb.)

Laarik. Olen kirjutanud sulle kirje nagu helisevaid novelle ja vinjette omast armastusest, mängides kirega nagu taidur värvega. Pikki kirje olen kirjutanud, ent ei ole öelnud seda sulle, ei ole veel iialgi öelnud sulle seda. Kirjutada kaugelt, kui kadunud lootus näha sind veel kord või kõneleda sinuga, kui oled tõsine, kurb ja ligidal — sääal on suur vahe. Ent täna astun sellest üle.

Illen, miks kirjutada ilusaid tundmusi ainult paberile? Küll juba sellest. On aeg kirjutada oma parimad loomingud enese eluga enese ellu.

Illen, on kevade. Mina ei ole veel üheski kirjas küsinud, kas armastad mind. Nelli, armastan sind. Sa ei ole enam mõttekujutustes elav Illen, vaid Nelli, naine ilusa hingega ja veel ilusama kehaga. Kas tahad olla minu tänavusel kevadel? Sõidan tagasi ja võin elada iseseisvalt. (Nelli nutab.)

Laarik. Anna andeks. Rahune ometi. Inimesed võivad tulla.

Nelli. Sina ka nagu kõik teised. Sa haavad mind valusalt. Ma olen, mul ei jää muud üle kui olla külm, pääliskaudne, lõbus kuid kõigile kättesaamatu Illen. Keegi ei saa minust aru. Mis teevad nad hingega? Nad vaatavad ainult välimust. Nad ütlevad, Teie olete ilus, ihaldatav, kuid kellelegi ei tule meelde sügavamale vaadata. Ka sina! Mina olen rahulik, sinu veri mässab — nüüd kevadel on palju, kes elavad läbi sinuga ühesuguseid tundmusi — otsi neid.

Laarik. Olen näinud sinu hinge, nägin praegugi sinu hinge. Ma küsisin nüüd sinu keha.

Nelli. Sa oled näinud ainult oma hinge. Sa ei ole otsinudki minu hinge. Sa mõnuled eneses, vaatled end ja ütled, et vaata, milline hing minul on, mida kõik tekitab sääal armastus. Mina olen sulle ainult abinõu. (Tuleb proua.)

Nelli. Aha, lollus on tõsine olla. Mängime parem mõni suurepäraline näidend. Mängime enese eluga enese ellu. Eks ole ilus, Anna — enese eluga enese ellu?

Proua. Ma ei saa aru.

L a a r i k. Ma võtan südame, lõikan ta pooleks, torkan pooled varte otsa ja nendega, veel veristega, kui pintslitega maalin dekoratsioonid.

N e l l i. Süda on siis juba surnud, elavaga peab mängima.

L a a r i k. Elavad ei täida igakord oma osa nagu määratud. Nad tahavad ikka oma teed minna.

N e l l i. Neid peab sundima, neile peab kohase maski ette siduma ja osa õieti kätte õpetama. Ma olen ju mask, ma mängin ainult. Rohkem ei nõutagi, rohkemast ei saada aru.

L a a r i k. Võib olla saadakse siiski aru. Maski kanda tahtja unustab, et mask ka vahel eest ära libiseb. Kuid maski kanda tahtja ei näe, ei taha näha inimest ilma maskita, inimest ennast. Ka preili Nelli Haaden ei taha inimest ilma maskita.

P r o u a. Jumal, ärge rääkige sarnaseid keerulisi asju. Aeg on saali minna.

(Lähevad saali. Laarik viimane. Uksel pöörab Laarik tagasi. Saal on juba pime ja teised ei pane seda tähele. Võtab taskust brauningu ja vahib selle torusse. Siis ehmatab ja vaatab kartlikult ringi, kas keegi ei näinud. Läheb välja teatrist.)

1920.

Parandustega ümberkirjutatud 1925.

Juhan Jaik.

Surnud.

Keegi et tea, ei aimata või,
Halli hingele valutava
Kuidas see synnitas sygava haava,
Millise mure see tõi,
Kuidas see ehmatas teda,
Mida tundis ta siis,
Kui leidis, et kannelt taband on
Ootmatult kohutav häda:
Enam ei tule säält viis,
Kostu ei ainuke toon;
Põlvil ei kannel — tumm, õõnes vaid laud,
Sellel ei keeled — nõrk venitet raud!

Kuidas ta kuulatas, kõrv ehk jäänd
Meelitas sõrmiga tuttavaid keeli, — [lukku?
Ahastus raskemalt haaras ta meeli —
Kannel ei ela ta lukku!
Õudne vaid tärin on sõrmitset traadil.
Meelitas, otsis, kuid suurenes taadil
Raskeim ja rusuvaim taip —
Kannel on surnud, kannel on laip!

1925.

Millise hoolega teda ta hoidnud!
Kõigest vast ilman kalleimaks oli ta,
Enam kui sõbergi, kandli ju heliga
Hinge ta jäädavaks köitnud.
Yksi nyud taat, ta mahajäet, rõhut,
Kadund pool hinge ja jahedad õhud
Sooja hinge murravad teed.
Tungivad vägivallaga
Varjat aeda hallana,
Lillede kee
Mullale lohutu langetab pää,
Kõige hävitab surmaõhk jää.

Imet yhtainumat, laulu ta uskus,
Võoras ta muule, võoras muu temale.
Ime see kadund nyud kaugele, eemale,
Kusagil kuulmatult kustus.
Valitseb vaikus nyud hävitav, julm,
Keeletu kannel — — — sydagi Halli
Käristet . . . langetand pää oma halli,
Silmale jäädavaks vajund ju kulm.

Eduard Nukk.

Surev liblik.

I

Liblik surmaga heitlev lamas teel,
 fiivad piimvalged olid poriga määrind —
 Asjata püüdis end aidata üles veel . . .
 Elu, mis õilseima nimi kunagi väärind
 lamas nüüd roojas,
 hinges, kord hellusoojas,
 külmus ning ahastus hallusega . . .
 Kõik kadus suvise kallusega!

Dorist sest tõusta
 ei iiales enam —
 mõtte see lõusta
 tundis haaravat järele kõige
 selle, mis oli veel kallim ja kenam.
 Võimata oli ka möödapõige.
 Aga poris nii surra
 lootuseta, — on hirmsus, on õudsus
 tunda, kuis ikka jõud kahaneb sus
 vastupanuks.
 Kõik muutuvad vanuks . . .
 Oitse kui udude taha
 elu laskub maha!

Mäletas seda:
 kuis päikese kiirgavas kullas
 tõusis ta, liblik, kord tõuguna elutsend mullas.
 Surmas et tookord tõesti oli ülestõus,
 sellega oli ta nõus.
 Nüüd teda
 taas surm kihvinoolega puutunud
 selleks kas? et ta kui seekord oleks muutunud
 omanud uue, õilsema kesta
 hing jätkaks tühise lesta!
 Tõesti! on's selleks see hallus, see sadu
 elu et vastne tõuseks varemil.
 Lootuses, selles on surra ka parem neil,
 kes harjund uskuma igavest kadu!

II

Oitse kui unelmis
 nägi lakkavaid välju veel,
 aasa säravat õite siravais helmeis,
 kirse õite palakaid
 aida laotatud
 vahele pirne ja jalakaid, —
 pärnu lõhnavaid meel . . .
 Kergelt kui lendlev sulg
 üle kõige ta tõusis, ja laskus
 õielt õiele, lillelt lillele.
 Siis oli elada millele . . .
 Nüüd sellest tuule vaid hulg —
 rõõmukooljad hulkumas minevikteedel,
 valus sellest mõelda elu enda reedel.
 Hinges on tuhatpuudane raskus.
 Kõik, kõik kaotatud!

Valgushõppe
 suvivalgete ööde on valat saasta.
 Lõhu ja laasta —
 selle käsuga sügistormidki vallandet,
 elu on põrmu alandet.
 Päike jäänd külmatõppe,
 märjas pilvildis nüüd ta haigena väriseb —
 õnn puruks käriseb!
 Metsadest järele puie logisev luustik,
 Suustik kauguse — see nüüd räpane nuustik.

Külm oli. Päikest on vähe.
 Poris värisid väiksed vaevald fiivad,
 süda filluke vaevalt, vaevalt veel tuksus.
 Nutsid, leinasid taevad ja teedeliivad.
 Äkki löi pähe
 mõte: õnnelik olla on luksus
 siis, kui kõikjal hirvitab surm,
 laastat on hing ja nurm!

9. X. 25.

Ago Liigolta.

Kes teie olete.

Meie pataljon asus Alamäe külas, kuna vaenlane püsis ikkagi veel Kõrgemäel ja meie vahel oli väike jõgi nagu haljas mõök. Vaenlasel oli kõrgustikul, kus küla asus, väga hää positsioon. Ta nägi igat meie liikumist ja avas kohe püssi ja kuulipilduja tule. Kaugus oli küll võrdlemisi suur, umbes poolteist kilomeetrit ja kuulide tabavus sellepärast väike. Kuid segav tuli, mis öösel ega päeval rahu ei annud, oli kõik viimase võimaluseni ära tüüdanud ja mehed närvilikuks teinud. Nende meeoleolu hakkas langema. Päälegi oli vaenlase asukoht suurepäraliseks lähtepositsiooniks suuremale kallaletungile ja sellepärast oli tema püsimine säääl tervele meie pataljonile väga hädaohtlik. Sellepärast otsustas pataljoni ülem maksku mis maksab vaenlase Kõrgemäe külast välja lüüa.

Kolm kompaniid olid juba kordamööda Kõrgemäe kallale tunginud, kuid tagajärjeta. Vaenlasel oli säälpool jõge väga hää laskeväli ja juba vähese edasi liikumise järele tekkinud kaotused sundisid masendatud mehi tagasi pöörama. Teist korda oli võimata neid kallaletungile viia. Sellepärast valitigi iga katse puhul uus kompanii. Terve pataljoniga ei tahetud ka kallale tungida, sest siis oleks pidanud terve rinde üle jõe viima, mis aga üldise seisukorra tõttu võimalik ei olnud. Üks kompanii pidi meie vastus asuva küla valdama ja sinna eelpostideks jääma. Nii jõudis järg minuni.

Eelmiste kallaletungide kurbi kogemusi arvesse võttes valisin teise tee, mis oli riskantne, kuid õnnestumise korral töötas väheste kaotustega suurt edu. Nimelt kavatsin öösel jõest paar kilomeetrit kõrgemal üle minna, vaenlase positsiooni tühja kohta pimeduse katte all hiilida ja sääält ootamata külale küljelt ja seljatagant pääle langeda.

Olin ainus ohvitser kompaniis ja sellepärast üksi oma korraldustega. Kellegagi ei olnud nõu pidada. Kell kaks öösel asusin teele. Taevas jooksid tumedad pilved nagu heitlevad vaimud. Nende vahelt hüppas aegajalt välja kuu ja valas maastikule koltunud valgust. Jõgi näis siis veel mustem, nagu põhjata kuristik meie ja nende vahel, millest ei olnud ülepääsu. Ainult kohati lõi temas leegitsema vastupeegeldused, mõni korsten siin ja säääl külas muutus helendavaks tulbaks, kuna kaugemad metsad olid endiselt tumedad ja kohisesid. Jahe tuul voolas uniselt meestele näkku nagu külm vesi. Siis kadus kõik jälle pimedusse. Seda kasutades liikusime hääletult edasi, kuna kuu uuesti ilmudes iga liikumise lõpetasin, et vaenlane meid tähele ei paneks.

Minu äärmine ettevaatlikus tegi mehed araks. Kui üle jõe vaenlase poole olime jõudnud, suurenes nende kartus. Nad kuulatasid langenud raagude praksumist jalge all, nägid iga põõsa taga vaenlase mehi ja sosistasid omi arvamisi. Ärevus hakkas lõpuks ka minule külge. Selle üle vihastades kutsusin tagasi kõik piilurid, moodustasin aheliku rindega küla vastu ja alustasin hoolimata pooljooksul edasilikumist. Mehed sattusid hoosse. Vaevalt võsastiku ääreni jõudnud, kust küalani veel pool kilomeetrit jäi, avasid nad käsku ootamata tule. Edasi läks kõik sarnase hooga, et isegi aru ei saanud, kui juba külas olime. Vaenlane jooksis külast välja, korratult meie poole paugutades. Ainult üks kuulipilduja jäi töötama. Pimeduses mõjus see niivõrd, et mehed tahtsid külast tagasi joosta, ehkki kuulipilduja nähtavasti meie pihta ei olnud sihitud. Et seisukorda päästa, ruttasin ühes veltveeblega ragina poole. Seda nähes jäid mehed äraootavalt peatama.

Küla ääres, mõnikümmend sammu majadest, teravalt kokkujooksvate kiviaedade nurgas leidsime kuulipilduja. Selle taga lamav mees ei kuulnud ega näinud midagi, vaid tulistas vahetpidamata üle jõe meie seisukohti. Hüppasime tema juurde, püssid teravate tääkidega tema poole. Veltveebel tahtis torgata. Peatasin teda ja tõukasin lamajat jalaga. Ta hüppas püsti. Tema parem põsk oli tahmane laskmisest ja silmad suured arusaamatusest. Vihaselt näis ta küsivat, kuidas juletakse teda segada. Ta oli kaotanud arusaamise omast seisukorrast. Küsisin, kes ta on? Pikkamisi vastas ta: „Kes olete teie, et teie küsite?“

Selle vastuküsimuse rahulikkus võttis minult enesevalitsemise ja ma lõin temale käega näkku. Ägeduses oli hoop nii tugev, et kõrvast hakkas nirisema veri. Karjusin tema pääle. Kuid jälle vastas ta, silmis etteheide: „Kes teie olete?“

Teenistusvalmis lõi teda veltveebel teist korda. Ka teisest kõrvast hakkas jooksma veri põske mööda alla. Kuuvalgel näis nüüd, nagu oleks temale lõua alla seotud kiivri rihm. Kuid nägu oli endiselt liikumata ja silmad ei pöördunud minult. Seda ei suutnud ma enam kannatada. Lõin teda jalaga. Raske saapa hoop tabas teda südame alla ja ta langes selili. Hirmsa vandesõnaga hüppas veltveebel juurde ja lõi ta täägiga läbi. Ropsudes tungis täak lihha. Täagi tagasitõmbamiseks toetas veltveebel jalaga tema rinnale. Tapetu korises, silmad ikka veel avatud. Verest hullunud veltveebel hüppas temale poriste saabastega näkku. Nüüd jäi ta vait.

Detsember 1924.

Henrik Allari.

Kolm miniatyyri Nansyle.

Päike naeris Kosmin.

Mees loivas hallusen sydamel kylmal.
 Yksindus, kuivus. Armastus — matemaatiline vormel. Päike — keha astro-
 noomiline. Naine — himutäitel, ajaviitel, mängel vaid.
 Koääk-kiöök! Hihii-hahaa-huhuu!
 Roheline loodusrypp:
 Päiksepaisten kuldsen vallateli Naine. Maine Armutar. Vorme jumalikkus,
 rõõmsus, armuind joobnustav. Mees tunnehteli Päikse hõõgu. Väarahteli. Tana silmi
 sygavus sai tema armutule loitma syytajaks. Ta armun joobus tanast. Tana — temast.
 Mees + Naine = mõrsjapaar.
 Tral-lal-laa!
 Sydamed tantsiskelid: Noorust, Kokkukõla, Armastust.
 Hol-lal-laa! Tral-lal-laa!
 Elagu armastus ja noorus!
 Suuannid magusad, ultrakuumad sylelused. Tema rind mässas, tana rinnad
 hõõgusid, punahuuled päikseina õhetasid. Tana armun mängles, jooksles. Sõrmel
 kelmilt ähvarteli. Tema pyyda taoteli. Pyydis: imes suudluste neктаari.
 Kosm: tral-lal-laa!
 Allah: hõissa-ssaa!
 Armastus maa paradiisistas. Loodus oli armutempel. Päike — armusuudlus
 põletav. Päikesekiired — armupilgud sädelevad.

Ylekosmiline rööm, hõisang.
 Päike naeris.
 Mees syleli Naist. Ta pää käis ringi, veri tanast kees. Kõdistas naer metalline tana.
 Langesid. Uppusid. Suu suul! Rind rinnal! Aega oleman ei olnud. Olid vaid suudlused, armastus vaid! Sydamed hyppelid röömun. Veri tormitses. Kehad elektromagneedid olid.
 Armastus pyha on!
 Yleilmiline, — kosmiline pidu. Kosm laulis. Päike naeris. Loodus dityrambis. Linnud vidistasid. Taimed õilmitsesid. Loomad hõiskasid:
 Li-lu-lii! Tral-lal-laa!
 Armastus kõike yletab. Mees + Naine = jumalad. Hõljung õnne eetrin. Loomisnauding võrratu.
 Päike laulis Kosmin:
 Elagu Armastus! Elagu Noorus — Armastus!

*

Kosmiline Armastus.

Kosmiline lõpmatus.
 Eeter mikro-mikrokosmiline. Absoluutne kylmus, pimedus. Makro-makro-kosmiline õõsik. Tajumattu Igavik.
 Oasikesed Hiigla Okeaanin.
 Päike-Ema: kõige Looja minevikun, olevikun, tuleviku. Gaasiline hiigla-kerä. Kiired infrapunased, ultrakuumad. Hajung kohe Avarust.
 Ei-millegi lapsed.
 Planeedid ja saatjad nende. Kuud, asteroidid, komeedid, aeroliidid, nebuloosid. Elu yrgolemus. Aja ääretus.
 Kosmiline Armastus.
 Kohe Päikest! Päikesse!
 Võimsad Hiigla-Sydamed igatsusen leegivad. Päikese armutõmme ihast lõhkema paneb. Yrggaas maaverena sooni paisutab. Yrgjõud.
 Keskpyye.
 Sydame lõõgid eetrit-põrutavad. Kohe Päikest. Olengu siht — yhendumine igaveseks. Päikese ilo pimestas. Päikese Hiilgus hullustas. Hiigla-Sydamein dimensioonetu Päikese-armastus.
 Sydame kambrid laiuvad, kokku tõmbuvad. Armupursk. Mõõtmatu yhendumise ind. Yrgiha: Okva kohe Päikest! Päikesesse! Ylima jõu ning kiirusega.
 Läbi vahemaa.
 Nõiaring.
 Keskpagu. Kurja vaim. Vastastikune suunahävituse. Ei kohe Päikest, ega ära Päikest. Igavene ringlemine. Ymber Päikese. Teineteise ymber.
 Yrgsaatus.
 Sööviv igatsemine. Ealeski-mitte-lakkav yhendumisind. Yrgvärinad. Armastus hävitav, suretav.
 Kohe Päikest!
 Nulline lähenemine. Ringlemine ylikiiire. Aja lõpmatus. Ainuarmastus.
 Kõdunemine, vananemine, kangumine, kylmumine.
 Päike!
 Kosmiline traagika.

Palangud Sydame kohelõpsed. Jäätumine, tardumine. Surm! Suur-Armastus jõu, elu röövib. Mõni lõhkeb Hiigla-Syda. Ilotulestik Kosmin. Pimedus, õudus. Päikesesse! — — li-al-gi! . . .
Eeter mikro-mikrokosmiline. Absoluutne kylmus, valgusettus. Makro-makrokosmiline õõsik. Tajumattu Igavik.
Kosmiline Armastus.
Saatus!

*

Kaugelolek Kallikesest.

Viimne suudlusõun, syleluskuumus. Ohked, pisarad, minestus. Saatus kut-sus. Kaugus tuli vahele.
Kosmiline melankoolia.
Mustus taevas. Päike pimenes. Tumestus kuu. Pilkane hingen. Tähitus. Veri läks siniseks soonin. Syda oli lõhkeman valust.
Kõrvun ta hääle muusika. Käsil põletus ta käekestest puutumisest. Huuled karjuvad suudluspalsami järele. Ajun ta safiirsilmad päikseina loidavad.
Kallike!
Muumiana liigun. Pimedus, syngus. Elu tyhine on. Pole lohutust, röömu mingit mulle. Mis on Maaailm, mis on Elu, mis on Ideaalid, kui puudud Sina, — Kroon kõige, Ideaal Ideaalide kõigi?!
Sinuga — elu!
Sinuta — surm!
Vaid Sina, vaid Sina, oo kaunis neid! Jumal mu, sydame mu kuningatar!
Sind millal näen taas? Millal silitan Su mustjaid lokke taas? Su silmi sygavusse millal upun taas?
Millal?
Muga mälestused yhen hõljuvad. Näen vaid Sind! Aupaiste hiilgusen. Ilo-Elyysiumin. Kitsetar mu, lõotar! Linnutarekene paradiislik! Inglitar! Ilojumalatar! Kõik!
Kaugel:
Suvisygis. Värvsonaadid. Armuaed: me — kahekesi, teineteise ligi. Ta häälkaskaad. Unistusmaa ultrailus. Kuldpäike. Hõbekuu. Rubiinmaa.
Nood ajad millal naasevad?
Yksikus, hallus.
Igatsusöö lõpmatu. Jäämäed mõõtmatud. Pakane. Piinlemised, vaevlemised.
Koed himutsevad välja. Verilibled palavad.
Suun — temake.
Avarusen kaks tähte, päiketähte kaks.
Hetkeks taevas sinehtub. Päike hakkab paistma. Laulu laksuteleb Ööbik.
Syda kepsleb. Hõiskab Kosm.
Sind millal näen taas?
Kosmiline melankoolia.

Kogust „Koidang“.

Ilmar Reiman.

Videviku dialoog.

(Tume tuba. Avat akendest voolab sisse hämarat valgust ja lillede, rohu, maa, lõhna. Ilm näib olevat päikeseta ja tuuleta. Tugitoolis istub Leander, — kunstnik vajunud kun margile raamatu üle, millesse syvenend. Lavval kaustik, millesse aegajalt teeb märkusi.)

(Sisse astub Ferra — tantsijanna. Ta on põldudelt tulnud, peos kimbuke krysanteeme. Tuleb ja istub Leanderi vastu ning haarab ta eest raamatu. Selle fiitellehte äranähes teeb peitunud näo ja viskab ta vastikusega lavvale tagasi. Leander on rahulik, ükskõikne ilme näol. Ent siis ilmub vaevalt-vaevalt fähelpeandav naeratus ta näole. Võtab lavvalt karbist sigareti, syytab ja hakkab mugavat asendit võttes suitsetama.)

Ferra. Ah! Mida Sa ei loe! Ei suuda tõesti Sind mõista. „Taimihaigused“! Milliseid filosoofilisi sygavusi sa säält leiad. (Teeb etteheitva näo.)

Leander. See on vaieldav, kas selles raamatus on filosoofilisi sygavusi või mitte. Mina lugesin seda raamatut meeleolu pärast. Ta rahuldab mind praegusel hetkel. Sääl on uusi perspektiive mis kihutavad, erutavad ja ometi ka rahustavad. Miks ei tohi kunstnik raamatuid lugeda fyysika, loodusteaduse, matemaatika, astronoomia alalt. Võib olla on vajadus selleks, vaimline tarve. Mingi kujutluse süvendamiseks, peenendamiseks on ehk vaja ammuta neist muidu nii igavaist raamatuid.

Ferra. (irooniliselt) Kas ei huvita Sind vast karjakasvatuse ja piimatalituse käsi-raamatud. — Sind — kunstnikku!

Leander. (temas synnib mingi sisemine tõus) Ei saa öelda, et nad mõnikord mitte ei huvita. Võib olla eelistan mõnel juhtumisel lektüüri valikul kontrollassistendi broschyyre ja jätan kõrvale Byroni ja Ibseni suremata teosed. Kas sellepärast, et mind kunstnikuks nimetatakse, pean lugema vaid kunstiväärtuslisi raamatuid, vaatlema ainult kunstiväärtuslisi maale, kuulama kunstiväärtuslist muusikat. Sarnasel juhusel oleks tõesti raske elada kunstielu rängas ringis. Sa näed, mind huvitavad praegu taimihaigused enam kui esteetika. Ma ei tahaks praegu tõesti mitte kuulata Beethoveni. Ei. Kuulaksin enim kaugusest kylanaiste loba või sulaste vandumist. Vastik on mulle praegu kunst oma rafineerit hinge, peene maitse ja haiglaste kujutlustega. Sa ütled mulle: — sina kunstnik! Ma ei ole kunagi mingi kunstniku ameti pääle kandideerin. Selle nimetusega on mind välisilm tiideldand, hoolimata sellest, kas see mulle meeldib või ei. Antakse see nimi ja ühes sellega hakatakse nimesaajale lähenema eelarvamistega ja määratakse umbes ära, mida ta peab nautima, millest kõnelema. Sumptivaimu tahavad inimesed ka nende hulka tassida, kes kunstiga tegemist teevad. Sa mõtled, et olen äge ja liialdan. Muidugi! Kunstnikud ju ka koonduvad boheemidesse ning sünnitavad omavahelisi ringe. Mina olen eemal boheemist. Kuid mäletan hästi nooruspäivi, kui elas in linnas, käies veel keskkooli viimastes klassides. Siis kuulusin ka noorte, vaimustet kunstijngrite hulka, kes synnitid oma ringkonna. Need olid aastad, millal alles hakkasime taipama mis on kunst. Siis sai loetud Oscar Wilde'i, Taine'i, Ruskin'i, Sakketti't, Gautier'd ja teisi maitse esteete ja kunsti filosoofe. Suured tõekspidemed, veened, said tunnistet omaks ja polnud veel alatudki isiklikku elu. Yhes sellega kestsid palavikulised loomisperiodid. Kui palju sai tooreid tundmusi paberile pandud. Need tundmused olid nii tulised, et teinekord kartsin neid harilikule paberile kirjutada. Meis oli võitlustuhinat, ideid ja lopsakasrohelist romantikat. Siis sai loodud ka noor boheemkond. Selle boheemkonna liikmed pidid vastse ajajärgu looma Eesti kunstis ja kirjanduses. Kuid me põlesime läbi oma unistuste tuliriitadel. Ja väsinuna läksime laiali. Mõni kisendab veel praegu kusagil fraase õhku, kuid see ei eruta. Tagasivaadates näen, kui vaimuvaene, kitsas ja aluseta oli see kõik. Tähtsamad hinnangud ja suhted hakkasid selguma alles siis, kui igayks elas juba omaette isiklikku elu. Neil aegadel sai väga palju kõneldud individualismist ja isikust, kuid isik ise puudus. Isikliku elu arenedes aga mõtlesid vastikusega aja pääle, millal sai korrutat yhte sõna: kunst, kunst, kunsti pärast, kunsti eest . . . Oo, see oli tyytav ja igav!

Ferra. Aga eks ole noored sel palangu ajajärgul ikka synnitand uusi ideid, loonud nii vastseid ajajärke ja teed näidand.

Leander. Võib teed näidata ja seda teada, kuid vähe on sellest kasu, kui sääli ometi käia ei oska. Ja kas me oleks, või kus me oleks oma rohelise romantikaga ja ideekestega rännand. Ei kuhugi. Inimese elujõud ja eluea vältavus ei ole proportsionaalsed. Jõudu on siiski vähe. Ja neis avaldusis oli nii vähe värvikust, vaimurikkust. Nende ainus veetus oli nende jõurikkus ja selle kadudes oli otsas kõik. Jaburduseks muutus. Otsisime avarusi, kuid ise ei suutnud neid ettekujutada. Piinlik on seda meeletuleta.

Ferra. (kuulab peettumusilme näol. Veidrana tundub talle, et Leander, keda pidas sygavaks kunsti ja mõistuse inimeseks, kõneleb nii mahategevvalt oma noorusea otsinguist ja püüdeist.) Sel ajal õppisin sind tundma. Siis hakkasin armastama su romantilist hinge. Nyüd, kui näen sind jälle mitme aasta tagant, kõneled ilusast minevikust nii halvakspanevvalt. Kogu aeg millal väljamaal viibisin toitsin end lootusega, et Sa pole palju muutund. Kuid olen vist eksind? Sa loed nyüd igavaid raamatuid taimehaiguste yle ja teed vihaseelt maha noorusidealismi.

Leander. (nägu näib rahulik nagu ennegi, kuid silmis ja kõnes väljendub sisemine hõõgumine.) Vaevalt olen muutund. Inimese sisemine laad ei muutu. See vaimline lähtekoht inimese hinges, mis määrab iga yksiku erineva suhtumise, jääb ikka samaks. Selgund aga on vast palju, mis ennem oli tume.

Kuid ytlen Sulle: olen väljapääsund kunsti rängast ringist. Ma ei loo enam. Ei usu ka enam, et and kohustab. Milleks kõndida kivistes, sulguvates kunstihoonetes? Miks mitte elu laial maanteel. Millesse me usume? Kas sellesse, kui peame nikerdama ja viilima teose kallal mis on hoovanud meie vaimust, või kui vabalt tunneme elus oma ilusaid, vapustavaid hingeliigutusi. Lõpulikult end sulgeda kunsti ringi ja näha pääasjalikult kunsti avaldusi on koormav. Valgugu energia mida kulutame kunstiloominguks, ennem isiklikuks eluloominguks.

Ferra. Aga vaim, mis väljendub kunstis? Vaimu ylev ja valgustet valitsus?

Leander. Kunst oleneb vaimust, kuid vaim ei tarvitse oleneda kunstist. Estee-tiline elamus jäägu ellu, ärgu pandagu teda paberille, lõuendille! Vaim jääb, elab ja valitseb. Elavas inimeses, kes enam sihilikult ei loo, lööb ta veel heledamini loitma. Näeme ikka kaugemaid perspektiive, kujutlematuid võimalusi. Loodangu puna, metsa kohin, vaevalt märgatav liigutus inimese näol toob meie hinge vägevamaid, kaugemaid kujutlusi kui kunstist neid leiame. Sest nad on otse elulised. Milleks peame neid suruma kunstiteose raamidesse, myyma oma hinge kogu ilmale? Kysimused, probleemid, nende lahendamisrõöm — milleks peame nad kinnitama paberille, et siis viia „vaimliste asjade“ turule? Inimkonna kultuuri rikastamiseks — öeldakse! Kultuur on aga inimeses kõigepäält, tema sydames, vaimus, terves elus.

Vaeva ja muret hingab neist teostest, milliste autorid kohustust on tunnud loomiseks. Nad on pingutand ja vaeva näind, et väljenda oma mõtet absoluutsel kujul, et tabada kõige soodsamat sidet sisu ja vormi vahel. Nad on ahastand, et leida täpset valemit teose probleemi lahendamiseks. See hää kunstiteose loomise pyyd, kuid peaaegu alatine ebaõnnestumine, see paistab välja kirjandusest, eriti veel Eesti kirjandusest. Miks kägistate sellepärast oma vaimu? — Mind on sellepärast kõige enam köitnud Eesti kirjanduses Jaan Oks. See inimene, kelle vaimu rännakud on olnud vast kaugemad ja yllatavamad, kui seda mõistetud, pole pyydnud vaevanäha, et luua „hääd kunstiteost“. Kuid tema teostes on yksikuid lauseid, episoode, mis liigutavad rohkem, kui mõni vääruslik romaan ehk luuletuste kogu. Tema töödes pole midagi pingutet, ta pole selleni pyydnudki. Kuid ta on siiski rohkem öelnud ja suudab mind rohkem vallata kui kirjanik, kes ikka austand kunstilist distsipliini, kel silme ees puhta kunsti printsipi.

Ferra. Aga kas Oksa hingeelr pole haiglane? Ja tema maitse?

Leander. Oma kriitilistes kirjutustes on ta esitand arenend maitse. Meie maitset võivad ju muuta yhiskondlised syndmused, distants vahekorrad inimestega, mõjud ja paljud muud asjaolud.

Olen mõelnud maitse pääle mis oleks yldisem. See võtaks arvesse kõige päält inimese hingeelu. Jaan Oksa esteetilisel maitasel polnud aga mingisuguseid kokkupuutumispunkte tema eluga. Isegi oma teoseid pole ta suutnud isikliku maitse alla painuta. See maitsest yleviskamine on sagedane. Sest maitse on distsipliin. Dynaamiline, äge vaim väljendab end teinekord maitsetult, — ei tunnista mingit distsipliini. Jällegi nimetan Jaan Oksa. Redik Soar kirjutab juhtumusest, kui Oks Vene asundustes ymberhulkudes kord tundmata perenaisele kallale tükkind. Öigusteadlane teeks sellest järelduse, et Oks tahtis vägivalda, ning otsiks välja selle kohta vastava paragrahvi. Pastor näeks selles kõlvatut tegu, veripattu, ning ta leiaks moraalikoodeksist samuti normi selle kohta; arst aga konstateeriks sadistliku vaimuhaiguse juhtumist. — Kuid lõpuks, kas ei ole selles juhuses inimliku vaimu väljendus silmapaistev, ylepingutus, trots, segane pyyd teostada mingit vaimlist tarvet. Kummaliste tegude tegija juhtumuste põhjused on sageli öige varjatult inimese hingeelus peidus. Niisuguseid juhtumusi võib leida Dostojevsky, Balzaci, Duhameli, Hamsuni j.t. teostest. Võib olla on need vaimu impulsiivsed liigutused, mis kõnelevad veel kujunemata vaimlisest vajadusest. Ja sellest siis ka Jaan Oksa vaimuhaigus.

Ferra. Kuid elus võetakse seda siiski teisiti.

Leander. Võetakse teisiti ja sellepärast tehaksegi ylekohut paljudele. Et inimese yle otsustada, selleks peab kaua jälgima tema rõõme, valusid, muresid. Väikeste detailidega, pisikeste juhustega tema hingeelus peab arvestama. Tema kõige suurematesse ja kõige väiksematesse elamustesse peab tungima ning järjekindlalt harutama põhjuselt tulemusele, ja tulemuselt kui vastsetl põhjuselt vastsele tulemusele. Inimese mõistmiseks on vähe, et yksi tähelpanelik oled. Tähelpanelikus pole muud kui hää meeleäpidamine. Arvame sageli, et kes tähelpanelikud — on sygavad. See on eksitus. Palju on kirjannikke, kes peeneid, huvitavaid tähelpanekuid on teinud hingeelu alalt, kuid nad pole ommeti sygavusi taband. Läbinägemist on vaja ja kes läbinäha suudab see saavutab sygavusi. Eesti prosaistide seas on palju häid tähelpanijaid. Kuid nad on ikkagi pinnapäälseteks jäänd. Elu sisim hõõgumine on neist eemal. Eesti kirjanduses pole sygavust, jõulist elutunnet, aktiivset tõde. Tahtejõuetus, passiivsus, puine ja raske liikuvus iseloomustavad meie kirjandust. Ja tänapäev on sellele juure tulnud veel merkantilistlik vaim, raha kultus. Vaimuga hangeldatakse. See on mind masendand. Ei näe heledamat vaimu siin väikesel maalapil. Meie rahvuse kunst on koormaks, ta ei suuda lepitada. Ta tahab inimest mõista, kuid ei suuda. Tundub nagu põeks Eesti kirjandus rasket neurastheniat. On raske nii jääda nendesse rõhuvatesse kodadesse. Pole mulle kyll veel selgund täielikult vastsed väljavaated, kuid Eesti kunstide vanglasse ei taha enam jääda. Kusagil on elu ilusamad laaned, kus on inimesi, elavaid, lõõmavat kirge, ruttavat aktiivsust ja vabastet vaimu. Ja see on elus. Usu. Meie halli kunsti piirid on kitsad.

Ja sellepärast loen praegu raamatut taimehaiguste yle.

Ferra. (nägu muutub ikka iroonilisemaks. Peftumusundega vaatab ta Leandri otsa.) Oled paradoksaalne ja ebajärjekindel. Niipalju vastolusid on sinu kõnes. Sul on vist raha puudus.

Leander. (syytab vastse sigareti. Lõbusus on ta näol ja kindlus.) Vastolude vahel peituvad tõed. Kuid olen rahulik, kindel ja lõbus. Seda fetishi, seda ebajumalat, seda talismaani — Eesti kunsti ei kummarda ma aga enam. Mul ja igayhel on omal hingeelu, huvitavam, rikkam ja sygavam kui kunst. Vahest taban õnne oma hinges ja need on mu suured hetked. Hindan vaid elu, isiklikku elu. (vaatab aknast välja.) Näe, poisid tulevad kalastamast, täied kotid õlal. Lähme neile vastu. Sää! on värsked lõhnu mis erutavad. Kuid milleks niisugune nägu? Ikka tulid minuga kaasa, kas täna ei?

Ferra. (veidra näoga tõuseb ja vaatab maha.) Ei ma ei tule. Sa oled imelik.

Leander. (läheb tõtates välja. Lõbusalt) Siis nägemisen!

(On saabund fihe videvik. Väljast kostavad huiked, naer ja Elu.)

L õ p p.

Helgimäel.
8 mihklikuu päeval 1925.

Al Nansy.

Henrik Allari.

Jun-Edeno.

Jun-Edeno — Amio de Fantazio.

Sunlando.

Orfis'oj de sopiroj. Ultraviolaj radiarioj. Kosma bluaero. Zefir' karesa: man' de belknabino.

Junulo kaj Junino.

Naturgereg'oj, superdioj. Sano, forto. Florado. Junardo sur la vangoj, en la brusto, koro, sango, cerbo, — c'ie.

Akso de Universo.

Jun-Edeno: centro de Kosmo.

Kristalfontanoj. Flora spektro. Arg'entaj artlagetoj. Brillazura firmamento. Revaj cipresoj, palmoj, eu'kaliptoj. Lirlantaj riveretoj.

Kuna dancirado.

Gazelinaj graciaj saltetkuras, kapreolinoj. Sciuroj grimpas arbustvostaj. Fenikopteroj, pavoj paradizaj ang'elkantas, c'ielarkas. Miriadnuancaj papilioj.

Kor-c'e-koro.

Penso-, sentoharmonio. Gravito reciproka. Belo-, Poeziodio. Fera muskolaro. Feino, nimfo, niksino. S'iaj okuloj safiras. Lipoj sunradias. Mametoj rozmontinas.

Logo.

Malvarmeto. Korpektremoj. Herbokus'o. Zefirbano. Sundus'o.

Jun-Edeno!

Floroza vojstreko. Cignopiedetoj du. Karesi ilin? Sunbus'o au'rora. Kisi g'in? Sed —. Timo pro sanktaz'o. Fine, tamen —.

Dolc'e!

Marmoraj palacoj. Araboj blankvestaj. Beldancas bajadero alabastra. Greko-neptunaj ambrozi', nektaro. Perso-saturnaj pomptapis'oj.

Fantazio.

Li-ri-li!

Junamo: sunbela. Kordegeligaj kisoj. Cerbofandaj c'irkau'prenoj. Animkunig'o. Varmego de liaj brakoj, de s'iaj mamoj. Kosmaj korporetremoj, sangondegoj.

Junino kaj Junulo — Vivopoezio.

Senstempeco. Opal-eterno. Rubenaj vesperrug'', au'roro. Stelosimfonio. Radipluvo.

Jun-Edeno — Amio de Fantazio.

Sunlando.

Kultuuri looming ja noorsooliikumine.

Uskudes, et kultuur ja tsivilisatsioon on miski, mis ei pysi paigal — vähemalt, ei tohiks pysida paigal — ning soovides, et ta edasiareneks täiuse poole, on yha ning kõikjal lootvad pilgud pöörd tulevikku ja selle kandjasse: noorusesse. Kuhu üks põlv peatuma jäi, sealt mingu noorus edasi; mis vanad pole jõudnud, seda teostagu värsked ja võimne noorus. „Noorus on uute väärtuste looja!“ — pole kaugeltki seepärast ainult noorsooliikumise juhtide iseteadlik hooplemine: tolle mõtte pooldajaskond on tunduvalt yldisem. Muide, on vististi otstarbekohane tollele väitele anda enam sooviavalduslik ilme: „Noorus olgu uute väärtuste looja!“ Sest pahatihti noorus ei vasta enda kõrgele ylesandele, pahatihti progresseeruva ja elujõulise nooruse asemel tunneme degenereeruvat noorsugu: apaatilist, indiferentset kõikjal, mis seot kultuuriga ning vaimliste huvidega, entusiastisti ja esirinnassammujat, mis puutub elupõletamisse. Sellase nooruse olemasolust juhtub kultuuri langus: kultuur, mille kandjaks degenereeruv noorsugu, peab hävinema; rahvus, mis ainult „kuldset noorust“ tunneb, on väljasuremisele määrat. Milles muus, kui ses, peame muistse Roomagi hävingu põhjuseid otsima?

Ei ole põhjust kahelda, et noorus — inimsoo ja inimsco kultuuri homne päev — on kultuuri edasiviija, syvendaja ja uute vaimliste väärtuste looja. Ent võidakse kysida ning ongi kysit, kas too uute vaimliste väärtuste loomine just noorsooliikumise näol on teostatav: noorsoo organisatsioonide, põhikirjade, kodukordade, toimkondade, sektiioonide, ametliku asjaajamise, kinnikute, lippude, märkide ning kongresside näol. Kas ei või rajada ja kas ei raja noorus uusi sihte igasuguste põhikirjaliste organisatsioonideta; kas ei või anderikas noorus enda tahe maksma panna väljaspool ametlikku noorsooliikumist? Nähtavasti ja, sest „Noor Eesti“, mis nii tõhusa sõna öelnud kodumaa kultuuri arengus, polnud ametlik noorsoo yhing. Milleks siis vajalik ametlik noorsoo organiseerumine, kui võib noorus selletagi täita enda ylesande, kui ta on toimind edukalt ning tulemusrikkalt, moodustades kultuurvoolu, mida ainult kaudselt võib noorsooliikumise mõistega siduda? Teiselt poolt, milliseid kultuurloomingulisi teeneid võib omistada praegusele vormaaldokumentaalsele ja ametlikule noorsooliikumisele nende Rahukogudes registreerit põhikirjadega? Nähtavasti õige väheseid. Kõnelemata igasugustest kristlikest ja ameerikalikest Noortemeeste ja Noortenaiste yhinguist, mis — olles iseloomult konekt-verivaimuvaesed ning rahvusprobleemilt internatsionaalsed — tegutsevad puht praktilisel alal ega taotlegi kultuurloomingulisi, eriti rahvuskultuurilisi sihte, pole ka vaimlise kultuuri harrastajate noorsoo organisatsioonide teenete paginatsioon kuigi ränk ylesanne. Juba seepärast, et viimasena nimetat noorte organisatsioonid pääasjalikult kultiveerivad reprodutseerivad ala, kuna kultuurlooming loomismõistet eeldab. Päälegi selgi reprodutseerival alal avaldub saamatus, vähenõudlikkus ning dilletantism. Kui ongi mingi positiivne kylg kõigil neil lugematuil eksperimentel laulukooridega, „symfoonia“ orkestritega, näitetrupidega jne., siis sisaldub too positiivsus kunsti populariseerimises. Viimane aga ei loo kultuuri, vaid levitab; ta ei suundu kõrgusse, vaid levineb pindalal. Enamgi: otse kahjulikud võivad olla dilletantlik-reprodutseerivad katsed, kui nad muutuvad yldiseiks ja sagedaiks, sest enda ylikyllusega kammistavad nad esteetilist arengut, sigitades tarbetu ja kitsarinnalise dilletantide massi, kes selleasemel, et nautida kunsti kõrgusel seisvaid professionaalteaatreid ning symfoonia orkestreid, ise teaterdama ja orkesterdama asuvad — igasuguste elteadmisteta ja tehniliste kogemusteta, — labastades yhtlasi nendegi esteetilist maitset, kes on sunnit seda kunsti profaneerimist kuulama või vaatama.

Edasi, noorsooliikumine suudab enda ymber koondada ainult noorte massi, kesk-päraseid noori. Andekad noored ignoreerivad noorsooliikumist. Neile on vastuvõtmatu noorsoo organisatsioonide sihtide ebamäärane ning universaal iseloom. Noorsooliikumine ei kultiveeri yksikut ala, ta tegutseb kõigil mõeldavil aladel. Nii, näiteks, tuntuim noorte organisatsioon võimalust mööda pyyab arendada kirjandust, muusikat, näitekunsti, muinsust, sporti, teadust, malet, esperantot, karskust, tervishoidu, põllumajandust, aian-

dust, majapidamist, käsitööd, nimede eestitamist ja p.m. Sarnane laiaulatusline ja pansoofiline taktika aga kaugeltki ei vii eesmärgile ning noored, kes soovivad spetsialiseeruda üksikul alal, ei või siin kasutada olemasolevaid noorsoo organisatsioone. Nad on sunnit astuma vastavasse erisihilistesse yhinguisse või — nende puudusel ehk mõnel muul põhjusel — asutama uusi noorte yhinguid, tõstes seega veelgi noorsoo organisatsioonide selletagi ebaloomulikult suurt arvu. Tänu juba mainitud pansoofilisele tendentsile, on intelligentsigi osavõtt noorsooliikumisest olnud senini minimaalne. Ning vaevast seepärast võib luua uusi vaimlisi väärtusi liikumine, mille koosseis moodustub keskpärasest isikust ja massist.

* * *

Umbes sellased on sydistused, mis noorsooliikumise vastasilt tuua võidakse. Ei saa olla mõõnmata, et need sydistused raskesti on ymberlykatavad. On ju tõepoolest meie noor noorsooliikumine nii mõneski toimind huupi ning kergekäega, nii mõneski eksind. Ometi ei tohiks noorsooliikumise kultuurilist tähtsust sootuks eitada. Noorsooliikumine — ka massilise nähtusena — on ja jääb ikkagi grandioosiks meelevalduseks; ta tõestab, et aeg on kääriv, et tuntakse tarvet paremuse järele. Siin toimitakse ylevate sihtide nimel ning kuigi ei saavutata resultaati ehk saavutetakse ainult minimaalil määral, siis vähemalt loodakse soodne pind ja vaimline õhkkond kultuuri eluks. Kui mingi sydistusega noorsooliikumise vastu esinedagi, siis see võib olla sihit ainuyksi noorsoo organisatsioonide vastu nende praeguses kujus, milgil tingimisel aga noorsooliikumise vastu yldse, noorsooliikumise põhimõtte vastu, mis on igal juhusel — seda võib julgesti väita — jaatav.

On ju tõsi, et noorus võib kulturrevolutsioone läbiviia ametliku noorsooliikumiseta, nagu tegi seda „Noor-Eesti“. Ent see ei tähenda, et organiseerit noorsugu sedasama ei suudaks. Vastupidi, on tulnud yhisele arusaamisele, et organiseerimises jõud sisaldub. Et organiseerit noorus midagi silmapaistvat, mis kodumaa kultuurellu suureviisilised jäljed jätaks, senini pole teind, selles ei tule sydistada organiseerimisprintsipi vaid peab mujalt põhjuseid otsima.

On raske otsustada, kas ajalugu loob ajaloolisi isikuid või, vastupidi, loovad ajaloolised isikud ajaloo. Yhelt poolt näib, et „Noor-Eesti“ liikumine otsekohe oli tingit aja-vaimust. Tärkavat Eesti intelligentsi ei võind tollaegsed kultuuroolud rahuldada, tarve enam euroopaliku kultuuri järele oli yldine. Ajalugu nõudis reformi ning see reform pidi teostaja leidma. Teisalt, ykski reform pole mõeldav ajalooliste isikuteta, olgugi ajaloo nõudmine intensiiv kui taht. Pigem ajaloo kiuste loob ajaloo Napoleon, kui et sedasama võiks ajaloo soodustusel Oblomov. Tähtis on ikkagi isik ning „Noor-Eesti“ liikumine ja kirjandus-kunstiline revolutsioon juhtus eestkätt selle liikumise moodustajaskonna energiast ja anderikkusest.

Mis nyd sellesse puutub, et praeguse, põhikirjalise noorsoo häälekandjad kaugeltki seda pole, mis „N.E.“ viis albumi, siis nähtavasti ei või siin sydistada ajalugu (on ju iseseisva ja omapärase Eesti rahvuskultuuri nõudmine yldine kogu tänapäeva intelligentsile!) ega veel vähem — nagu mainit — põhikirju ning organiseerimisprintsipi. Võib olla, ei oma tänapäeva noorus enda hulgas neid yksikuid, kes ajaloo teeksid; võib olla, et yle-elame praegu vaimlise kriisi ajajärgu. Ent iga kriis on mõõduv nähtus ning seda enam peab tervitama liikumist, mis yldiselt vaimliselt apaatialt kutsub vaimlisele elule.

Senini on, mõõname, intelligents noorsooliikumisest ainult minimaalilt osavõtnud, senised noorte organisatsioonid on pääasjalikult noorte massist koosnend. Arusaadav, et kymmekond kirjanduslist talenti („N.E.“) rohkem võis, kui 1000-päine noorte mass. Ent sama kymmekonna tegevus on tulemusrikkam, kui ta isoleeritult ei esine, vaid massi esivõitlejaks astub. Sest iga julge ettevõtte vajab päale vaimu ka fyysilist jõudu ning selleks jõuks osutub mass: kui isoleerit talentkonna hyüded jäävad isiklikeks avaldusiks ja eluvõõraiks, siis omavad nad reaalse jõu ja elluviimise võimalused, kui neid enda deviisiks mass võtab.

Noorsooliikumine on ikka kultuuruuendusi vaimustetuimalt pooldand. Suurel määral, näiteks, leidis keeleuuendus elluviimise noorsoo ja noorsooliikumise kaudu. Seega kui mitte otse, siis vähemalt kaudselt on konstateeritav noorsooliikumise kultuurloominguline tähtsus. Ning võib ennustada, et see suureneb, kuna intelligenti osavõtt noorsooliikumisest järjekindlalt suurenemas.

Et talent väljaareneda võiks, selleks on vajalikud väljendusvõimalused. Nendeks võimalusteks on noorsoo organisatsioonid enda igakylgse ja piiramatu tegevuskavaga. Noor võib siin anduda tegevusele, mis teda päämiselt huvitab. Teadagi on too tegevus esikujus dilletantlik (ent dilletantism polegi nii kohutav väärnähtus, kui arvama on harjut), ometi on tähtis, et noor on leidnud katselava, kus edasiareneda võib. Sageli juhtub, et andekaile isikuile noorsoo yhingute raamid kitsaks jäävad. Sarnasel korral astutakse vastavaisse erisihilistesse yhinguisse, et anduda valit yksikule alale. Võib olla, ei suudeta säälgi dilletantismist täielikult vabaneda, ent just sama mõnitet dilletantism võib talle omase jõu ja hoogsusega yletada professionalismi, näidates uusi piirjoone ning võimalusi mitte yksi laiemale massile, vaid — nii muna-kanast-targemlik, kui see ka näib — professionaalidelle. Nii, näiteks, A. Bachmanni dilletantlik „Hommikteater“, mis ÜENÜTO näiteharust võrsus, on võinud ametlikule teatrilile mõndagi õpetada ekspressionistliku lavastuse alal.

Noorsoo organisatsioonide tegevus on iseloomult universaal ja pansoofiline. See ei võigi teisiti olla, kuna igakylgne areng on kultuurilise yhiskonna pääomadus. Yhekylgne professionalism ja spetsialiseerumine pole siiski ideaal: see on pigem tsirkuslik-fenomeenlik, kui inimlik. Muide, ei tee noorsooliikumine mingeid tõkkeid süngi: ta ainult ei propageeri yksikut ala, vaid võimaldab noortele täieliku maitse- ja kalduvusvabaduse.

Emar Eme.

Ristiusu ja kommunismi kosmopolitismist.

H. B. avaldab omas artiklis „Kergemeelsed süüdistused“ võõrastust ja pahameelt J. Loosalu-Veide kirjutuse üle „Rahvusliku iseteadvuse nõrgestamine noorsoo kaudu“, ja loeb eriti pööraseks teoks ristiusu ja kommunismi kõrvuti seadmise. Lubatagu minul siin neid kõrvuti seada vähe pikemalt, kui seda tegi J. Loosalu-Veide. Asja selgitamiseks on see väga tarvilik.

Ristiusk ja kommunism on mõlemad laiaulatuslised ideelised voolud. Mõlemad on kosmopolitistlised, sest mõlemad tahavad lunastada tervet ilma. Mõlemad kuulutavad ja töötavad ainult head ja kõige paremat. Juba sellestki on näha, et nende kõrvuti seadmine ja võrdlemine on võimalik. Ristiusk kirjeldab kuidas Jehoova lõi ilma 6 päevaga, kuidas ilma tekkis patt ja kuidas pattu karistati, kuidas ilm oli hukkumas patus ja kuidas ta patust lunastati. Sellega annab ta kosmogeenilise, geoloogilise ja zoloogilise ülevaate tumedast minevikust ja tõendab, et see ülevaade on õige. Sellega on ristiusk tunginud teaduse valda. Siis kuulutas ta Jumalariigi tulemist ja igavest elu ning kirjeldab ja mõõdab toda ootavat uut Püha Jerusalemma, mida keegi näinud ei ole, ja nõuab selle uskumist. Siin on ristiusk omas õiges usuvallas.

Kommunism analüseerib patust kapitalistlijst ilmakorda, mida ta küll lähemalt tunneb, kui Moosese raamatu autorid tundsid ilma loomist. See on tema teadusline osa, nii hea-kuri kui see on. Edasi kirjeldab ta olevikku (elu-olu) tulevases sotsialistlikes ühiskonnas, mida ometigi keegi ei ole näinud. Kuid masse veetleb just too ette-

kujutatava sotsialistliku ühiskonna elumugavused. Tolle saavutamiseks asub mass liikvele tegutsema. Samuti jätab rahva külmaks piiblik ajalugu, aga võlub teda õndsate hingede igavene elu taevariigis. Nii siis on need mõlemad vaimlised voolud ühevõrra usud, olgugi, et kommunism (ja ka marksistline sotsialism) ennast usuks ei taha tunnista. Ristiusk on vanem ja tal on palju pühi, pühimusi ja rituaale. Kommunismil on ka pühad, pühimused ja rituaalid, olgugi vähemal arvul, kui alles noorel usul.

Ristiusk tunnistab oma tegevuse alaks hingeelu ja taevariigi saavutamise. Kuid ühegi elusa kristlase pea ei ole ulatanud taevasse ja sellepärast ei saa ristiusk ka tege- mist teha asjadega, millisteni ta ei ulata; tema kogudus on maapeal ja tal on tegu elusate inimestega, maiste asjadega ja mammonaga. 10 käsku, Meie Isa palve, mäeju- tulus jne. käsivad elusate inimeste vaimlisi huvisid ja korraldavad nende majanduslisi suhteid s. o. lahendavad ka mammona küsimusi. Veel enam on viimasega tegemist teinud Püha Peetruse suured ja väiksed maapealsed asemikud.

Kommunism ei taha tunnista ei hinge, ega taevariiki ja Jumalat. Selles on ta nagu risti vastu ristiusele. Tegelikult aga näeme, et ta kulutab väga palju raha ja energiat oma usu levitamisele kuulutamise, õpetamise ja usutlemise abil. Teiste sõna- dega, kommunism pöörab äärmiselt palju tähelepanu inimese vaimule just usulise sugges- tiooni loomiseks.

Ristiusu vendlus-ideaal on väljendatud ka sõnadega „üks kari ja üks karjane“. See on kosmopolitistline põhimõte. Selle teostamiseks õhutas kristlik kirik ristiõdu, ristiusu levitamist tule ja mõõgaga, meelitamiste ja äraostmistega.

Täpselt samuti talitab kommunism.

Ristiusk tunnistab enese ainsaks õigeks ja pühaks usuks. Lahkelide ja mitmeti mõistmiste ärahoidmiseks, mis ju nii hädaohtlikud ilmavalitsemisele, seati dogma sele- tamine kindla valve alla. Oma ainuvalitsuse kaitseks seati sisse ketseri kohtud tiheda varimise (spionaashiga) ja piinakambritega ning tuleriidad.

Kommunism tunnistas ka enese ainsaks õigeks õpetuseks ning seadis oma esimeseks ülesandeks rahvuste äraaotamise ja ilma äravõitmise. Ta võttis ka tarvitusele enese kaitseks ja teisiti mõtlejate hävitamiseks revolutsioonilise tribunaali, tscheka oma varimiste, piinakambritega ning tapakeldritega ja sibiaugud. Kommunistide võrdlemisi suurem jõledus seisab selles, et nad elustasid XX aastasajal pimedama keskaja ristiusu võitlusvõtted. Kuid kahtlen väga, et inimsoo käsi käiks paremini, kui homme jõuaks üleilmlisele võimule Rooma paavst ehk mõni teine kirikuvürst.

Mõlemad — ristiusk ja kommunism kuulutavad vennalikkude armastust inimeste vahel, igavest rahu maapeal, näljaste toitmist, paljaste katmist ja kurbade rõõmustamist. Mõlemad tõendavad, et selle kõige täidumine on võimalik siis, kui on kätte saadud üleilmline võim: Jumala riik tuleb siis, kui kõigele lihale on kuulutatud pattudest ära- peastmist ristimise läbi, ning sotsialistlik ilmakord saabub peale üleilmlise sotsiaalse revolutsiooni võidu.

Üleilmse võimuni ei ole neist küündinud kumbki, aga hirmsad tagakiusamiste, piinamiste, tapmist, sõdade, viletsuste, nälja ja taudide ajad on nad loonud seal, kuhu nende võim on ulatanud.

Ristiusk kuulutab klassitut kogudust: „üht kristlikku kirikut“ ja „üht karja ja üht karjast“. Kommunism kuulutab klassitut sotsialistlikku ühiskonda. Kuid võimu

võtmiseks vajab kommunism „punakaarti“, s. o. ühtlast fanaatilist ühest ihast ja sihist vallatud ja võitlusele kihutatud tööjõudu. Selle saamiseks toetab ta enese ühele klassile, õieti ka mitte klassile, ent peaaesjalikult n. n. lumpenproletariaadile.

Kristlik kirik, püüdes alal hoida oma võimu ja mammonalisi hüvesid, toetub „selle ilma vägevatele“.

Kommunismi hoolealused on kommunistid; nendele nõuab ta õigusi ja eesõigusi; ristiusk nõuab õigusi ja eesõigusi kristlikule kirikule. Mõlematel on äravalitud ja võhikud, kes pakuvad vaid niipalju huvi, kuipalju nad kujutavad „überpööramiseks“ kõlblikku tooresmaterjali.

Nii on ristiusk ja kommunism klassilised, antidemokraatlikud voolud.

Selle vastandina aga rahvusidee võib ja tohib olla ainult demokraatlik, sest tema hoolealune ja huviobjekt on isik, inimene ise, mitte tema kuuluvus äravalitute kasti.

Ebademokraatlik seisuline element rahvuse mõistes, mis senini ennast väljendanud, on klassivaimse ristiusulise kosmopolitismi mõju.

Üks mõtlemise dialekt sünnitab sarnaseid ideoloogiaid. Ka ristiusk on sünnitanud sarnaseid ideoloogiaid. Marxistiline kosmopolitismi idee ei ole sotsialistide leidus, ent ristiusulise kosmopolitismi ratsionalistlik järk. See on loomulik, sest „iga liikumine sünnib kõige vähema takistuse jones“. Selles peitub ka uue ideoloogia vastuvõtmise soodustus massidele: ei ole tarvis põhjalikku mõtlemise süsteemi ümbertöötamist, vaid nime, ka mõistete ümberasetamist. Kui ristiusu dogmaatilised tõed said plameeritud edenenud teadusest, langesid Jumalariigi maapeale tulemise ootamisest väsinud hulgad hõlpsasti marxistilisele maapealse paradiisi usule hõlma. Pettudes selles valguvad nad tagasi paptistide, adventistide ja teiste sarnaste ristiusuliste uudiste toojate juure. Ei ole ju selleks rändamiseks takistusi ideoloogiate erinevuse näol.

Ristiusk on vaid palju elujõulisem, kui marxistlik kommunism, sest ristiusk asetas oma töötuse täidemineku taevasse ja Jumalariigi maapeale tuleku tähtaja aega, mida „ei tea inglidki taevas“, seega ruumis ja ajas kontrollimata kaugusse. Selle tõttu võis kesta tema lummus ja ka kirikuvürstide valitsus aastasadu.

Marxistiline sotsialism lubas teostada oma ideaali siin maapeal ja kõige lähemas tulevikus. Jättes hooplevalt taeva „inglitele ja varblastele“, talitas ta paratamatult, kuid ometigi väga ettevaatamatult, sest tema ideaalide teostamise tõsisem katse, nimelt Nõukogude Venemaal, plameeris õpetuse. Kommunistlike ideede kihvtine teravots on igatahes murtud.

Paralleelid ristiusu ja kommunismi vahel ei ole juhuslikud ühtelangemised ega otsitud juhused. Need on põhiidee, kosmopolitismi, paratamatud tulemused. Püüd kõike ilma ühe mütsi alla mahutada, viib paratamatult üleilmse võimu püüdmisele. See on aga taimelava, mis omane ainult rikunud inimlikule seltskonnale. Selle nähtuse põhjuste ettetoomisest pean siin tahtmatult loobuma, osutan vaid ajaloo sündmustele. Vana Rooma hukkus moraali langemise tõttu, kui Róoma riik mahutas eneses terve tuntud ilma. Kuni katoliiklik kosmopolitism oli arenemas tõusvas jones, arenes ka Rooma paavstide võim ja julm vägivalla valitsus. Katoliku kirikus, eriti Roomas sündisid asjad, millistele polnud ei nime, ega määra. Need jõledused lõpetas „ühe kristliku kiriku“ (katoliiklise internatsionaali) lagunemine mitmeks kristlikuks, oma vahel purelevaks ja võitlevaks kirikuks: Dr. M. Lutheruse protestantlik kirik Saksamaal ja

Põhja maades, Kalvinistlik kirik Helveetsias, Piiskoplik kirik Inglismaal ja veel mitmed vähemad lahkusud.

Tuleb meeles pidada, et M. Lutheril ja teistel „usupuhastajatel“ (õigem katoliiklise internatsionaali purustajatel) sai võimalikuks ettevõtte täideviimine vaid rahvuslise erinevuse tõttu ja ühe rahvuse piirides.

Kommunism levines kulutulena üle terve pinna, kus asuvad venelased, s. o. üle terve ühise keele ja kultuuriga kaetud maaala.

Nii, nagu katolitsismi ja kommunismi hirmuvalisusele piirid pandi rahvuslise erinevuse piiridel, nii on rahvused olnud igal ajal vabaduse pelgupaigad ja kantsid, kus organiseeriti vastupanu türannidele ja vabadussõdu. Tuletage aga meele ajaloo suur-sündmusi. Kas Dariuse türannia ei lõppenud Kreeka väljadel? Kas võitlus Rooma paavstide hirmuvalitsemise vastu ei organiseerinud rahvuslistel pindadel — Vartburgis, Schveitsis, Inglismaal, Skandinaavias? Napoleon'i, Vilhelm II ja Vene tsarismi imperiaalsismid murti rahvuslistel võitlusväljadel! jne.

Jah! Ka vabadussõda on sõda. Kuid ükski sõda ei ole nii hirmus kui hirmuvalitsus. See on alaline sõda, mille hädad, viletsused ja ohvrid on võrratu suuremad, piinarikamad ja jõledamad, kui üheski avalikus sõjas. Sõjas on võrratu ausam ja parem surra, kui hirmuvalitsuse ohvrina piinatult ja teotatult salakeldris, sibiaugus ehk seina ääres. Sõjas on tapmine; tapmine on patt; kuid rahvuslise enesekaitse instinkti suigutamine mingi unistuse nimel on tapmisele õhutamine: vabadus ja julgeolek ei püsi kaitseta. Kosmopoliitilised ideed Issanda nimel, vendlus, rahu nimel ehk mõne teise ilusa sildi all sünnitavad paratamatult vaid hirmuvalitsusi. Nad on ilusate silmadega lohed, nad on need ilusad ideed, millega sillutatakse pörguteed.

Kosmopolitism on inimsoo õnnetuste must idee.

Inimsoo edenemise, kultuuri ja tsivilisatsiooni algtingimuseks on rahvus. Ärgu segatagu meid meie rahvuslise ideoloogia loomisel, milleta ei ole meil võimalust ennast kaitseda, ei püsima jääda, ega edeneda.

Kosmopolitism on ajaloo tagurline idee.

Kustas.

Raissa Kuusik †.

In memoriam.

Eelmise „Urikivi“ ilmumisest saadik on lahkund meist parim noorsoolane, ÜENÜTO parim ja tegevam liige, „Urikivi“ agaram levitaja, noorussädelev ja häa Raissa Kuusik.

Tema päkselisi palgeid, tema päkselisi silmi ei näe me enam, tema südamlikkude häält ei kuule me enam. Kevadisse mulda kanti ta läinud tegevushooaja lõpul.

Nüüd sügisel, uueks tegevuseks kokkutulnud, jääb tema ikka elurõõmus, ikka tegev ja tahteline kuju me mälestuses meile eeskujuks ja õhutajaks. —

Sa elad ikka me mälestuses, Raissa Kuusik, vanemate häa laps, kaasõpilaste parim sõbranna! Haud ei lahuta meid sinust, surm ei kiskund eemale! . . .

Hiir, Schütz, Jürna
ehk
Sanga -nimeline sabagafäht
ehk
Kirjandusline palagan.

Rak-kak-ab, hakkab, rah-rah re-re ränga jõuga eesti kirjanduses uuesti erni-hiiretamine pääle. Seda ränka upitamist ja hoovamist kuuldes, võib kaugemalseisja peaaegu uskuma hakata, et millist ränka kivi säääl nüüd eesti kirjandus-püramiidile lisaks ei upitata, kuid uudishimulikult lähenejale seletavad higised upitajad, et neil polegi veel midagi upitada, nemad veel alles otsivad, ja kas siis otsides ei või ajaviiteks sarnast kära teha, nagu oleks asi juba käes! Et olge lahked ja vaadake, meie oleme kaua ot-sind ja ei leia, kuid peod sügelevad nii väga suure shesti järele, et me ei suuda enam kannatada. Ja saage ometi aru, et ilus on näha oma nime raamatuäri aknal mitmevär-vilises ja rasvases trükis. Et kes võib keelata meile oma raha eest endile sellast vaimustavat kevadelõbu pakkumast?

Praegusel naljavaesel ajal ei oleks vist kellegilgi midagi 36 leheküljelise nalja-numbri vastu, kuid kui seda tehakse surmtõsise näoga, siis asub hinge kahjatsustundmus, et noored autorid, kelledest paaril tükil juba mõni aasta ülikoolimütsi seljataga ja osalt korporatsioonielugi proovit, et needsinatsed kirjanduse- ja teadusejüngrid ei oska veel naljagi teha korralikult. Ja nalja ja karutükkide tegemist õpetakse üliõpilasnoorsoo keskel juba esimesel õpeaastal, rebastelt korporandid koguni nõuavadki seda. Ning kui arvestame sellega, et autorid on filoloogiliste huvidega ja sihtidega herrad, missugune element rohkem üliõpilas-selts e pooldab ja korporatsioonieetikat ei tunne ning selle-pärest neile nurjaläind nalja andeks anname, siis ei saa meie ometigi neile neid ränke eksitusi andeks anda, mille ohvriks nad on langend, nagu nende programmikirjutu-sest „Hinnanguid ja aimlusi“ silma paistab. See artikkel pole sisult üliõpilase kohta midagi „tasapinna-kohast“, on paiguti Visnapuu „Peninuki reisi“ kõne ümberjutustus, kuid selle purutõsise loo autori kohta on igatahes liig, et ta läind aastal ilmud Alle följetoonarvustusi puhta rahana ja selge tõena on võtnud. Ja need siis võetki oma ilmavaate lähtekohaks. Neis „arvustusis“ tungis Alle nimelt noorematele kirjanik-kudele mahategevvalt kallale. Põhjused — alaline liiga suure kohvikvantumi tarvitamine ja selle käärimine ja muud kohviku mustuses ja hapus õhus tekkind füüsilised ja vaim-lised reaktsioonid. Et noored ikka pugevat ja harrastavat realismi. Ja seda nähes siis tekkiski Hiir-Schütz-Jürnal suur idee — pugada oma vihikuga Alle & Co nina alla, et, vaadake, meie kolm siin, kelle nimed on rasvaste tähtedega trükis siia kaanele, — meie ei ole mitte niisugused; kasutada momenti, — ehk pöörduvad „Linda“ laudkonna silmad meie pääle ja ehk saame kuidagi pailapseks.

Kogu see programmikõne on fõljetooniraasuketest ja peninukliku kirjandusilmavaate kirjandusloo üliõpilase targutamistega halvasti kokkukeedet ja vastoludest kubisev nõrk ja värisev sült. Palju selgemini oleks selle trio hinnangud ja aimlused paberisse pannud Erni Hiir. Tema ju tegelikult selle rühma ideoloog ongi. Tema on see peene pääga poiss, kes on ülesleidnud abinõu, kuidas inimene ilmaki vanaks ei saa. Seda rohtu on ta ise pruukind juba ligi kümme aastat ning vaadake ja imestage — tänapäev on Hiir kirjandusliselt sama noor kui „Ohverdet konna“ ja „Tantse maailmastiku“ aegadel. Saladust on ta varjand, kuid nähtavasti on ta ainult omi lähedasi — Schützi, Jürnat ja võib olla ka Antsoni steinacheerind. Ja selle steinacheerit seksti üldnimetuseks lõi Erni Hiir oma imestusväärt tuletamisanniga nimegi — noorurid! Igatahes on sõna „noorur“, mis nüüd ikka rohkem ja rohkem läbi lööb (v. kultuurtahteliku noorsoo koon-dise programm) Erni Hiire lood. Mäletan juba ammu ammu lugend olevat ta luuletust:

Noorurid rakkavan peren

Kirestund revolutsioon veren jne.

Hiir, kes omal ajal käsikäes Kivikaga eesti kirjanduse Pantheoni trepi ette ilmus, jäi kurvalt vaatama, kuis viimane sisse pääsis ja tema mitte. Ja vahepeäl olla sinna veel keegi sisselipsand, nime just ei nimetata. Arusaadav, et see trepi ees sisselaskmist ootajate seas vimma tekitas. Eks nemadki ole teind kõik trikid läbi nagu Krõlovi kvartetis: kord istund nii kord naa, kord istund religionistikult, kord istund enese Sangaks, kuid — ei aita! Muusika ei klapi! Mis siis muud kui saata kõrgemale poole meeletuleks kolme ühine nimekaart koos 36 leheküljelise asitõendusega, et kuulge teie sää, meie oleme paremad kui need, kes hiljuti sisselipsasid. Meis kõrgahtavad sel-lased aateprahvangud, et küll pasundame laia suuga noorte kõrgahtavatest südamlöö-kidest, kuid sää juures püüame olla nii paid teile, et käime vankumata kindlusega teie fõljetoonides tähendet näpunäidete järele ja põleme mustaks vihast nende vastu, kellel leidus talupojalikku jultumust ja müüdavust natukegi omale iseteed otsida ning kellede tõrkjas ja mässuline kuri südametunnistus ei pea mingisuguseks suureks auasjaks olla teie epigoon. Kas võib veel suuremat jõledust olla? — Ka oleme meie niivõrd õige-usklikud, et oleme kõrvad kinni toppind nende eest, kes julgevad ketserlikult tõendama tulla, et kirjanduses kõik teed Rooma viivad. Proosa olgu Tuglase stiili imiteerimine ja nimed peavad olema samalaadi. Tuglasel on Nikkias ja Kaspar, meil Timoteus! Sellest küljest oleme ju täiesti Tukla kõrgusel. Ja ainevald samuti. Eks Timoteus oska samuti esteetitsevalt hulkuda linnatänavail ja näha bulvaare ja lahtirulluvaid avarusi. — Luule olgu ainult pööraste tuletuste ja ennekuulmatute nominatiivliidete prahihunik, sest maakultuurist läbiimbund noored ei sõandaks sarnasele kraamile oma nime alla kirjutada, millise patu pärast neid Issand nuhelgu. Meie võime rääkida isamaarmastuse suurest tundest, kuid tegelikult teeme „Jalutuskäike“ hoopis teisele poole, sest meie pole mater-jalistlikus miljöös allund otsekohesuse painajale. Ja kui teie ei usu, austet Pantheoni pühadused, siis vaadake meie kirjad läbi. Kiri ei valeta. Ärge jääge külmaks, sest egas me muidu ega üksi „Postimehe“ paberikorvi tühjendamiseks suuri kulusid ette ei võtnud!

Nii umbes näivad mõtlevat Hiir-Schütz-Jürna ja sellane on väljaant vihiku ots-tarb. See saab lugedes rohkem kui päevaselgeks. Siiamaani ei ole nooremal kirjandus-põlvel omavahel hõõrumisi olnud, kuid nüüd on siis algus olnud. Ilmavaatelised ja

maitsete lahkumineku on ju paratamatu nähtus inimeste keskel ja nende puhul piikide murdmine aitab vahel mõndagi selgitada ja leida uut, kuid häbiks on aateline olla tahtvale igatahes see, kui minnakse kasutama momenti, et lüüa löödud ja ennast laadakaupmehe kombel variseerliku enesekiitmisega vanemale põlvele kaasvõitlejaks pakkuda. Kuid sellegi juures on sihit valesti — enese vägisi kaelaheitmine on kõige vastikum joon inimeses ja seda arvatakse kindlasti ka „Linda“ laudkonnas. Ja usume ka, et Mart Raua (kelle vastu selle sünnituse teravam ots sihit) romaan „Uued inimesed“, olgu ta üldise mõõdupuuga mõõtes kas või mis tahes, annab ikkagi tunnistust nii mõnestki kirjaniku annis väga hinnatavast joonest ja kaalub kõige pääle vaatamata üles sanglaste mineviku ja oleviku produktsiooni. Ning kui nad samas sihis jätkavad, siis ka tuleviku oma.

Nii palju sellest raamatukesest, mille kaanele on trükit kolm rasvast nime Hiir-Schütz-Jürna ja mille kolmandalt leheküljelt võib alles leida, et raamatu nimi on „Sang“. Raamatu kaanel on väike komejant, mille alla trükit „Arlekiin“, mis kokku moodustavad kirjastaja ex libris'e. Raamat on trükit Tartus Ed. Bergmanni man ja maksab 75 mk. Saada kõikidest parematest raamatukauplustest kuni viimsepäeva õhtuni, sest koid prahti ei söö.

Ago Jõger.

„Kergemeelsed süüdistused“ ja erapoolikud kaitsjad.

Käesoleva aasta „Urikivi's I“ ilmus is. Loosalu sulest pikem kirjutus, kus käsitati noorsoo rahvusliku iseteadvuse küsimust ja hädaohetusid, mis seda ähvardavad.

Artikkel puudutas väga õrnu kohti ja juhtis tähelepanu asjaolule, mis tõsisemat järelekaalumist vajab. Seda enam veel selle tõttu, et mitte ainult is. Loosalu asja pääle sellest vaatenurgast ei vaata, vaid paljud teisedki. Nii siis oli artikkel tekkinud olukorra lahenduseks hädasti vajaline. Varem ehk hiljem oleks need küsimused ikkagi avalikule harutamisele tulnud.

Arvatavasti on kõik arusaamisele jõudnud läbielamuste põhjal, meie noore vabariigi algupäivist pääle, kui tähtis on meie rahvustunde ja iseteadvuse küsimus. Selle tõttu on vaja selgusele jõuda ja kindlale seisukohale asuda asjus, mis meie rahvustunde arenemisele kahjulikuina näivad.

Artikli ilmudes „Urikivi's“ jäi kõik vagusi, olgugi, et sellepääle asjaomaste ringkondade reageerimist loodeti.

Nüüd on is. Loosalu nimetatud artikli ka meie suurema ajalehe „Päevalehe“ veergudele kannud ja vastandina varemasele vaikusele, puhkes nüüd ärevus, mis näitab, et sel küsimusel oma eluline külg ei puudu.

Mõnesse on see kirjutus väga valusalt mõjunud ja üllatuseks just sääl, kus seda vähem oodata oleks võinud.

Nii on õige hägedas meeleolus asja kohta sõna võtnud „Päevalehes“ H. B., kelle nimetähtede all võib oletada tuntumat haridustegelast, nimetades J. Loosalu kirjutust kergemeelseks süüdistuseks ja püüdes anda talle kibeda õpetunni. Ägeduse hoos saavad müksusid ka „igasugused ülemaalsed ja mitteülemaalsed“ noorsoo organisatsioonid.

Et H. B. kaunis põlglikul toonil meie noorsoo omal algatusel tegutsevatest organisatsioonidest kõneleb, ei saa kuidagi selle juures peatamatalt mööda minna.

Vaesed „ülemaalsed“!

Teil on kardetavad võistlejad kristlike ühingute kujul oma „huvitavate ja praktiliste kavadega, kursustega, korraldustega, kuna igasugustel „ülemaalistel ja mitteülemaalistel“ noorsoo ühisustel oma vesiste simmanitega ja hiliste lauluproovidega mitte küllalt tõmbejõudu suuremate ringkondade päale pole.“

Nii siis — „ülemaaline“! — sa oled oma suurtüki is. Loosalu kujul paukuma pannud ja tahad oma kardetavaid võistlejaid maa päält hävitada! Ega see Loosalu ei olegi isemõtleja inimene, ega tal oma vaateid polegi, eks ta ikka mingisugune ÜENÜ käsualune ole!....

Ei. ÜENÜ-s on need asjad veidi teisiti. Kui keegi ÜENÜ liigest asja päale nii ja mitte teisiti vaatab, siis ei ole sellega veel öeldud, et ta ÜENÜ vaateid esitab. Muidugi — igal ÜENÜ liikmel võivad olla täpselt samasugused vaated, mis sinna parata, kui nad oma iseseisva arvustusvõimega selleni jõudnud, et asjade päale kriitiseerides hakkavad vaatama ja „liiga“ rahvuslikult tundma (hiljuti alles söimati neid kommunistideks!).

Ei saa ka kuidagi mõista, miks ÜENÜ peaks kade olema mõne teise (ma ei taha ütelda „mõne üleilmilise“) organisatsiooni päale. ÜENÜ-s ei saa keegi kaasatöötajaist vähemasti ainelist tulu, ei ole ühtegi palgalist inimest. Kadetus on egoismi väljendus. Ja see vist on küll hirmus suur egoism, kui inimesed suure osa omast vabast ajast, isegi kõik oma vaba aja (ilma tasuta!) ohverdavad nende eesmärkide saavutamiseks, mis ÜENÜ-l olemas. Kadetusest võib küll kõnelda vaid sääli, kus vaev aineliselt tasutav on ja surnuks võistlemine vajaline, et mitte oma leiba kaotada.

Teisest küljest äratab inimest, kuidas võib lugupeetud seltskonnategelane nii erapoolik olla, et kaitstes ühte organisatsiooni, leides isegi selle halbade külgedele vabandusi, teiste organisatsioonide hääd küljed sootuks surnuks vaikib ja sellele ainult halbu omadusi külgi poogib, mille tõenduseks vist süüdistajal päale oma eelarvamiste mingisugusi tõsiasju pole tuua. Ja seda lihtsalt selle tõttu, et H. B. tundma õppides üleilmilisi kristlikke organisatsioone, veel kordagi vaevaks pole võtnud kas või ajalehe veergudeltgi lugeda, mis meie oma „igasugused ülemaalsed ja mitteülemaalsed“ organisatsioonid teinud.

Kristlikud organisatsioonid olla osanud tuhandeid noori omile loenguile, spordiharjutustele, ettekandele jne. koguda. Ent kas oi oleks ka H. B-l võimalust järgi kuulata, kui palju noori on koondunud igasuguste „ülemaalsed ja mitteülemaalsed“ organisatsioonide ümber?

Näib H. B. kirjutusest nii, et kui mitte kristlikud ühinged neid tuhandeid oma ümber poleks koondand, siis nad vabalt edasi oleks hulkund tänavail ja joogikohtel.

Ei taha ütelda liig tüsedalt, vaid väljendun õige tagasihoidlikult! H. B-l on usku ainult kõigesse väljamaalisse, oma algatused ja oma ettevõtted äratavad temas ainult kõige suuremat umbusku ja pessimismi.

Meil on mitu korda seda toonitatud, et meie rahva enesehindamine ja iseteadvus on väga madal. Omi ettevõtteid häbenetakse, peetakse neid alaväärtuslisteks, kui hääd nad ka ei ole. Kõige üle aga, mis väljamaalt tuleb, tuntakse vaimustust, kuigi selle väärtus võib olla kahtlane.

Käesoleval juhtumisel on H. B. selleks elava näite annud.

Kas loetakse noortele seda kergemeelsuseks, kui nad julgevad häält tõsta rahvustunde ja iseteadvuse kaitseks? Kas loetakse seda neile paheks, kui nad sageli julgevad neis küsimustes hoopis teisiti mõelda, kui mõned vanad? Usun, et seda ei peaks olema. Mõned vanad on harjunud kasvatama noori ainult niimoodi, et kõik, mis nemad mõtleavad — nende mõtlemisviisid — peavad külge poogitud saama ka noortele. Selle tõttu ei meeldigi ka vast neile meie omade noorsoo organisatsioonide liig vabameelne korraldus, kes panevad pää rõhku isetegevusele ja iseseisvalt mõtlema arendamisele. Neile on kodusem õnnis keskaegne vaim, kus kõik asjad sünnivad mingisuguse maagilise juhtiva jõu korraldusel, kes asub ulatamatus kõrguses.

Need vanad tunnevad ainult hoolekannet noorsoo eest. Noorsoo isetegevus on nende silmis pahe, mis viib ainult tänavale ja kõrtsidesse. Ent oma keskajalise vaimuga ja üleoleva hoolitsemisega võivad nad muuta noortele vastikuks kõik tegevuse. Noorena noortele kaasa töötada ja neile sõbraks olla nad ei suuda.

Loodetavasti on aga siiski neid, kes leiavad, et tähtsam on, kui noored ise suudavad mõelda, väärtusi hinnata ja oma paremate veendumiste kaitseks üldhuvide seisukohast ei karda väljaastumast ka nende vastu, kes oma vanaduse ja seltskonnas omandatud seisukoha tõttu arvavad endid olevat eksimatud ja puutumatud autoriteetidid.

Meie Eesti vabas kodus peavad kasvama noored, kes oskavad vabariikliselt mõelda ja tunda end eestlasana ja ainult eestlasena.*)

Lõppeks pean tõendama veel H. B. kirjutuse kohta, et kui H. B. mitte esimeste muljete all saadud meelepaha hoos ei oleks sulge kätte võtnud, vaid veidikese oodanud oleks oma pahameele jahtumist, siis ta asja oleks läbi mõtelnud igakülgset ja mitte niimoodi kirjutanud. Siis ei oleks ta kindlasti oma kirjutuse päälkirjaks pannud ka „Kergemeelsed süüdistused“.

Ed. Riisman.

Noorsoolaste vanakultuuri päevad.

Meil on võrdlemisi vähe pandud rõhku vanakultuuri saavutuste alalhoidmise ja edendamise pääle. Ometi peitub nendes meie esivanemate hing, meie rahvuse omapära. Nii meie rahvatantsud, mille tantsijaid veel õige vähe leidub, rahvamänguriistad, millel mängijad muuseumi eksemplaarideks muutumas, rahvasport, mida vaevalt veel keegi kõiksugu jalgpallitamiste kõrval meele tuletab.

ÜENÜ keskjuhatus, õhutust ja eeskujusaades Rootsi tänavusuvestest külakultuuri harrastava noorsoo kongressi pidustustest, on otsustanud ka noorsoolaste seas rohkem hakata selles suunas kihutustööd tegema, lootes osakondade elavat kaastööd rahvalaulude ja rahvatantsude harjutamises.

Tuleval kevadel oleks esimeste saavutuste kokkuvõtt Tallinnas korraldavate ülemaaliste noorsoolaste vanakultuuri päevade kujul, mis kestavad kaks päeva ja kus oleks eeskavas: 1) Ühendatud ja üksikute kooride esinemised rahvalauludes; 2) ühendatud ja üksikute tantsutruppide esinemine rahvatantsudes; 3) mitmesugused rahvasportlised võistlused ja esinemised; 4) esinemised rahvuslikkudel muusikariistadel; 5) improviatsioonid vanarahva kommetest (pulmad, ohverdamine jne) ettekandel vabas õhus. Ühelt piduplatsilt teise minnes oleksid rongikäigud rahvariietes noorte poolt oma muusikakooride saatel.

Pidustuste kava lõpulikul kujul valmistab ÜENÜ Esitav Kogu.

Niisugused vanakultuuri päevad peavad muutuma traditsioonilisteks. Need oleksid õhutuseks ja propageerimiseks meie vanarahva väärilisema vara tundma õppimiseks ja elustamiseks.

Nende pidustustele on loota ka meie naabrusriikide noorsoo organisatsioonide laulukoore ja tantsutruppe, mis võimaldab meie naabrusriikide saavutusi sel alal meie omadega kõrva sääda ja võrrelda. Ühtlasi omandavad pidustused selle tõttu suurejoonelisema ilme.

*) On ju vastuvaidlemata tõsiasi, et meie vanema põlve seltskonnas veel väga palju saksluse ja muud ebarahvuslist haputaignat. Nende eestlus ja isamaalsus on vaid pinnapäälne ja väline nagu paraadimunder. Toim.

Üldse peavad nimetatud pidustused omama suurema tähtsuse, mitte ainult noorsoo elus, vaid üldse meie kultuurilises liikumises.

Ja seda meie võime, kui kõik noorsoolased, kõik osakonnad asjale agaralt kaasa tõmbavad ja varakult eeltöid hakkavad tegema. Ühelgi osakonnal ei maksa oma jõududes liiga kartlik olla ja selle tõttu end häbelikult kõrvale hoida, nagu see meil sage-line nähtus. Igäüks paneb seda, mis võib ja kuigi vähe võidame, siis on seda ikka rohkem kui mitte midagi!

Liikugem, noorsoolased!

Valga-, Võru- ja Petserimaa noorsooliikumise iseloom ja suhe seltskonnaga.

ÜENÜ keskjuhatuse on alati erilist rõhku pannud noorsoo liikumise õhutamisele niisugustes kohtades, kus kultuuriline tegevus loid ja rahva vaimline tasapind madal. Elevust tuua neis kohtis on kõige soodsam noorsoo kaudu.

Eriti rohkesti leidub vaimliselt mahajäänud kohti Valga-, Võru- ja Petserimaa kaugemates soppides. Tänu kohapäälsete üksikute erksate noorte kaastegevusele ja algatusvõimele, on säälpool ÜENÜ-l mitu osakonda ellu tekkinud. Nii eeskätt Valga Võru ja Petseri linnas. Need osakonnad on omavahelise läbikäimise peale tublit rõhku pannud, et jõudude koondamist läbi viia. Selle saavutusena oli hiljuti Valga - Võru - Petserimaa osakondade kongress.

Siiski leiab ÜENÜ üks agaramatest organisaatoritest stud. phil. A. Krahe, et säälsed osakonnad juhtivate jõudude puudusel küllalt edukalt tegutseda ei saa.

„Noorsool on puudus ideelistest, teguvõimsatest juhtidest“, tähendab ta, säädes üles nähtavasti nende juhtide suhtes kaunis suured nõudmised (juhte vast on, ainult nii väga agarad nad alati ei ole.) „Keskjuhatuse võib elu anda rohkem osakondadele, kui ta läbikäimist elustab, jõude saadab osakondadesse. Iseäranis Võru - Valk - Petserimaa osakonnad vajavad elustust ja suurt organisaatorit, kes suudaks kõike hingestada“.

Tegevust halvavad neis osakondades ka veel asjaolud, et säälpool ÜENÜ pääle vaadatakse kui poliitilise kommunistilise organisatsiooni pääle. Imelik küll, kuidas vahest noorsooliikumisest aru saadakse!

Igatahes on noorsooliikumise levinemise algastmel Võru - Valk - Petserimaal ÜENÜ organisaatoritel suur töö teha põhimõtete ja eesmärkide, eriti aga kommunismi ja noorsooliikumise vahe selgitamises.

Vastandina A. Krahe vaatele peab aga tunnistama, et Võru- ja Petserimaal omad tublid juhid olemas on, olgugi nende arv küll väike. Nii on Petseri osakond oma agaramad juhid leidnud Eesti panga osakonna ametnikkude seast. (noorsoolased G. Tann, G. Lind ja t.) Võrus aga töötavad noorsoolased E. Ploom ja V. Sool.

Senni ei ole Võru-, Valga- ja Petserimaa osakondade arv suur. Nii on üldse kolmes maakonnas kokku senni 7 osakonda. Ent need on esialgsed toetuspunktid. Neist peaks liikumine varsti igasse nurka laiali lagunema, kus kultuuriline liikumine veel loid.

Agaraid noori jätkub!

Meie noorsoo vaimlisi juhte.

V.

JUHAN JAIK

ÜENÜ välisloimkonde juhataja,
Eesti luule- ja kirjanduspõllu kesast puhastaja.

VI.

RUDOLF SAARMANN

ÜENÜTO põline kassahoidja ja paljude liigete onu,
mees paremas eas, kes ise tunneb sellest mõnu...

Johannes Sonin.

Ü. E. N. Ü. Tallinna osakonna ekskursiooni puhul Ungarisse 13 – 31 augustini 1925 a.

Eesti iseseisvuse algusega hakkas ikka hoolsamalt ja hoolsamalt levinema mõte, et soomesugu rahvad rohkem üksteist tundma peavad õppima, üksteisega lähemaid sõprussidemeid looma ja arendama ja ühiselt hõõtama ühise kultuuri väljaarendamiseks. Neist mõtteist haaras kinni ÜENÜ juba oma algpäevil. Esiti katsuti sidemeid luua ligema vennarahvaga – soomlastega. Esimene ekskurioon Soome korraldati 1921 aasta suvel (Oli kavatsus seda teha küll veel varemalt, kuid mitmesuguste takistuste tõttu ettevõtte ei õnnestanud.)

Oma lõunapoolse vennasrahvaga tutvumiseks astuti esimene samm noil päivil. See samm õnnestas paremini, kui seda loota võis. – Noorsoolaste ekskursioon Ungarisse oli täielik triumfi käik läbi Ungari. Juba momendil, mil astusime esimese sammu Ungari pinnale, ehk küll kunstlikult loodule (Ungari aurikule Donaul) algasid vaimustatud tervitused, mis enne ei lõppenud, kui rong lahkus Budapesti jaamast, kandes enesega ekskursante kodumaale.

Kui noorsoolased väljasõitsid Ungarisse, lootsid nad vennasrahva üliõpilastelt saada ühiskortereid ja juhte maa ja rahvaga tutvumiseks. Südamas pesitses sala kartus, kas sedagi saab. Tõepoolest hindas aga lõunamaa vennasrahva kuum veri oma sugulasi rohkem, kui meie omas põhjamaises külmuses efekujutada oskasime. Ma ei räägi ametlikkudest vastuvõtmistest ja pidusöökidest, mis meie külaskäigu puhul korraldati, millest osavõtsid üle Ungari ja väljaspooltki tuftavad õpetlased ja tegelased – eestlasi võeti vastu elavate, ainult ungarlastele omaste tervitustega igalpool, kuhu nad ilmusid, kus neist teali. Nii rõkkas terve Budapesti suurim kohvik hüüetest „éljen esztorszag“, kus kaks eesti üliõpilast juhusliselt oma ungari kaasvõitlejatega kohtasid, kes tervele kohvikule eestlaste ilmumise teatavaks tegid.

Samade hüüetega võeti meid vastu vaksalites, linnades, mida külastasime, restoraanides, kus ühiselt meie saatjatega einestasime.

Meie noorsoo vaimlisi juhte.

VII.

JOHANNES SONIN

ÜENU esitaja Ekraveliitus, muidu mitte just spordimees, käis läbi Magyarimaa ÜENU ekskursiooni ees.

VIII.

AUGUST MEIKOP

Dikameelne ja tasane, alati „omaga väljas“, ei iial „sees“, — Veni, vidi, vici eesli noorsoolastega Rootsi prints Eugeni ees.

Meid tuntakse Ungaris hästi. Mul jäi sarnane mulje, et Ungari rahvas meid paremini tunneb, kui meie neid, ehkki see vastupidiselt loomulikum oleks, sest harilikult tunnevad väikerahvad suuremaid rahvaid paremini, kui viimased esimesi.

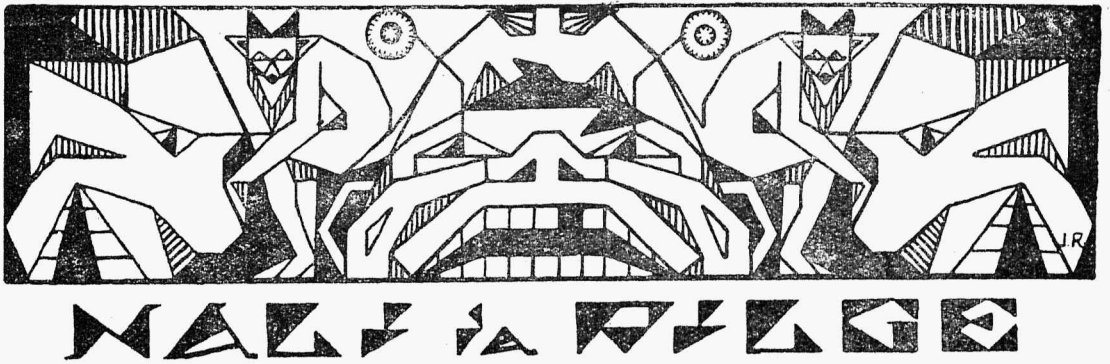
Kitsas ajakirja ruum ei luba mind kirjeldada vastuvõttu Ungaris ega ka pikemalt peatada otsarbe juures, mis oleks ekskursioonidel vennasrahvaste maale. Tahaks ainult paari sõnaga peatada ülesannete juures, missugused peaks ÜENU omaks võtma edaspidi, et astunud samm ka suuremaid tagajärgi annaks ja mitte unustusse ei jääks.

Ma tuletaks meelde prof. dr. Kogutovicz Karoly kõnet, mis ta pidas õhtusöögi puhul Szegedis. Kogutovicz ütles, et meie peame looma liidu soomesugu rahvaste vahel, kui mitte sarnase, kuis praegu liidu all mõistetakse, siis vähemalt moraalise.

Mina omalt poolt täiendasin seda mõtet vastukõnes tähendades, et selle liidu reaalseks saamisel ei räägiks ilm ainult germaani, romaani j. n. e. kultuurist vaid ka räägiks aukarfusega ka Soomesugu rahvaste kultuurist ehk kui meie selle liidu laiema loome — turaani kultuurist.

Esimeseks sammuks selle liidu loomiseks oleks Soome, Eesti ja Ungari, kui iseseisvate riikide lähem vaimline ühinemine ja sidemete loomine Venemaal asuvate soomesugu rahvastega. Nagu Venemaalt tulevad sõnumed teatavad, on nende rahvaste seisukord oma rahvuse alalhoidmise ja rahvusliku kultuuri arendamise suhtes parem praegusel Nõukogude Venemaal, kui ta seda teiste Vene valitsuste ajal on olnud. Seda seisukorda peaks teised Soomesugu rahvad kasutama ja kõik nende võimuses olevad abinõud tarvitusele võtma, et neid rahvaid Soomesugu rahvaste kultuurile päästa. Ungari ja Soomega peaks ka ÜENU lähemad sidemed looma ja kõigiti kaasaaitama nende kolme rahva lähenemisele. Selleks on ka ÜENU kohustund. Hiilgav vastuvõtt Ungaris ei tohi vastamata jääda. Ungari külaliste vastuvõtmisel peab edaspidi ka oma külaliste sarnaselt vastuvõtma, et nad meilt mitte halvemate muljetega ei lahkuku, kui meie Ungarist.

Lõpuks juhiks tähelepanu ühe praktilise asjaolu peale. — Ungaris oli meie vastuvõtjateks peaaegu tervelt ainult akadeemiline ringkond ja meid külastavad ungarlased kuuluvad samuti peaaegu erandita akadeemilistesse ringkondadesse. Ka ÜENU peaks enesele katsuma akadeemilisi ringkondi rohkem juurdeõmmata — see mõjuks kasulikult kõikide ülesannete täitmisel, eriti tarvilik oleks see edaspidistel ungari külaliste vastuvõtmistel, sest hää tunneb külaline enesel olevat ainult ringkonnas, kellel temaga ühised huvid ja arusaamised.

IH-HII

Natuke kroonikat.

1.

Sikk lammaste hulgan.

H.B. vihastas hiigla kombel J. Loosalu-Veide peale, et see julges ajakirjanduse kaudu noorsoon levinend ebarahvuslist haputaigast kõrvaldama hakata. Ning siis hakkas sõjakäik vastupidisen suunan. Organiseeriti haputaigast läbiimbund vanemate seltskonnategelaste malevkond, J. Loosalu teisitimõtlev vaim pyyti kinni ja heideti juba enne taevast kohtuotsust pilkasse pimedusse, kun vaid hulgumine ja hambakiristus. Ja siis lukusteti ajakirjanduse ukсед kõikide teisiti mõtleiate een (sest vaikimine nende tegevusest on kuld!). Sellegipärast pole Loosalu veel seal kun hulgumine ja hammaste kiristamine ja sikk on seega veel lammaste sean.

2.

Noorsugu on saunamees.

Hra Ollik soovitas „ÜENÜ’le,“ kultuuri alal tegutsemise järele jätta ja füüsilise mustatöö alal rekorde lööma hakata. Nii olla siis näiteks väga meeldiv ylesanne temal „Päevalehest“ lugeda kuis prl. Viidas on kohvikeetmise kiirusen esimene ja is. Vendt prahi-vedamisen teine. Ka rahvuslise enesetunde ergutamine ja arendamine on luksus, seni kui meie noored veel vägagi hästi laulda oskavad „Ants oli väike saunamees...“ Kahjuks jäi aga ytle mata, kelle mõisa meie noorsugu siis oma sigadega sõidab?!

3.

Luik, haug ja vähk.

ÜENÜ Keskjuhatus eestitamise toimkond pole oma töö tulemusiga veel sugugi rahul. Nimelt ei teatavat veel missugune eesti nimi kellelegi kohane oleks. Tuleksime siinkohal härradele toimkonna liigetele hr. Riis-Mann’ile, hr. Saar-Mann’ile, hr. Kreuz-Mann’ile ja hr. Kirsch-Baum’ile lahkesti abiks. Valige lihtsalt: Luik, Haug ja Vähk. Ja neljas härra võiks uue toimkonna luua, kuni selle töö tulemus ka temale ta õige nime näitab.

Toimetusele saadet kirjandus:

„Kaitse Kodu“ № 1. Eesti Kaitseliidu häälekandja. Aegkirjal on järgmised osakonnad: Artiklid, Kaitseliidu elu, Naiste osa, Noorte elu, Kehaline kasvatus, Ilukirjandusosa, Ülevaated, Kroonika ja Male. Aegkiri on rikkalikult ilustet, 40 lhk. Üksiknumbri hind 25 mk.

„Leipziga Foiro“ Leipzigi messi väljaanne. Sygis 1925 a.

Tegev toimetaja: A. Jõger. Vastutav toimetaja: Ed. Riisman. Väljaandja: Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Keskjuhatus.

4. Fakt, aga mitte reklaam!

„Urikivi“ korrektor †.

Enne veel kui eelmine „Urikivi“ kõikide lugejate silma ette jõudis astu, tabas meid kohutav õnnetus, olgugi, et juba algusen deklaarisime, et meile ei meeldi traagilised iseloomud. „Urikivi“ korrektor lõpetas oma elu enesetapmise teel vastlapäevade kaunil hommikul. Kirjast, mis ta maha jättis, palub ta meid avalda järgmist, mida ka siinkohal teeme:

„Minu patutunnistus:

1) Kõikide aegade kõige suurem ajakirjanik Eddy Jyrisson on kirjaoskamatu minu halbade elukommete pärast: ka sina, Bruteus! (Urikivi I, lhk. 29, rida 22.) (mitte Brutus. —)

2) J(akob) M(ändmets), üks meie vanem kirjanik, on minu rasvaste prilide tõttu „vähem kirjanik“. (Sama lehekylg, rida 20.)

3) Johannes Järv karrastab minu nende ja teiste süütegude pärast kirjandust, olgugi, et ta hoopis teisi alasi harrastab. (Sama, lhk. 24, rida 4.)

4) Jakob Veide eestistas kyll oma nime; ent mina oman narrin ettevaatamatusen eestistasin selle Loosalu veel eestipärasemaks Soosalu'ks. (Sama, lhk. 19, rida 2.)

5) Ja Juhan Jaik ei tea, kellele on elu lood ja kellele on elulood minu rõveda yleastumise pärast!

Need ja veel mõned teised teod avalikkuse ette tulles sundisid noore ja lootusrikka elu varisema. Puhka rahu! Sinu töö jääb pysima!

NOORSOO ALBUM-AEGKIRJA

„URIKIVI“

järgmine number ilmub s. a. detsembri kuu keskpaigu. Kaastöö selle numbri jaoks palutakse toimetusele ära-
saata 7-aks novembriks s. a.

*

Kõik noored! Kõik noorsoo sõbrad tellivad, loevad ja levitavad „URIKIVI“. Teevad temale kaastööd ja toetavad teda! Kõik isemõtlevad, kõik organiseerund, elluastuvad noored!

„URIKIVI“

on praegu ainuke noorte enda poolt toimetatud noorsoo aegkiri. Kõik „Urikivi“ väljaandmise vaimlised ja majanduslised raskused lasuvad ka ainult noorte eneste õlgadel.

*

„URIKIVI“

valgustab erapooletuli kõiki noorsoo elusse, noorsoliikumisse puutuvaid küsimusi, piisutab kõiki väärnähtusi ja on noorte elu arengule kaasamõjuvaks vahendiks. — Sellepärast kõik noored, kõik noorsoo sõbralised ringkonnad, lugege, tellige ja levitage „Urikivi“.

TRÜKIKODA ESTOTRÜKK

TALLINN / S. KARJA TÄN. 8 / TELEFON 7-35

ESTOTRÜKK

valmistab igasse alasse kuuluvaid trükiteid uueaja masinate ja mood-
sate kirjadega maitselikult ja hästi

ESTOTRÜKK

valmistab etikette, mis igaühele
oma algupärasusega ja värvide
värskusega kohe silma torkavad

ESTOTRÜKK

saab oma joonistused ainult pare-
matelt Eesti kunstnikudelt, kes tellija
soovisi täielikult rahuldada võivad

ESTOTRÜKK

väärib hindade suhtes iga tellija
täielikku usaldust. Siin ei tarvitata
tellijate mitteteadmist oma kasuks

Hind 40 marka